

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

**Komparace intestátní dědické posloupnosti dle nového občanského zákoníku a předchozích
úprav**

Filip Mestek

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Diplomová práce

**Komparace intestátní dědické posloupnosti dle nového občanského zákoníku a předchozích
úprav**

Bc. et Bc. Filip Mestek

Studijní program: Právo a právní věda

Obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D., katedra občanského práva

Plzeň, 2013

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma:

*„Komparace intestátní dědické posloupnosti dle nového občanského zákoníku a předchozích
úprav“*

vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni, dne 29. března 2013

.....

Bc. et Bc. Filip Mestek

PODĚKOVÁNÍ

Chtěl bych tímto poděkovat panu **JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D.**, vedoucímu diplomové práce, za odborné vedení, cenné rady, značnou trpělivost a za pomoc poskytnutou při tvorbě této diplomové práce. Velice si vážím všech rad a spolupráce, kterou jsme navázali.

Obsah

Úvod	11
1 Jednotlivé úpravy intestátní dědické posloupnosti dle předchozích úprav	12
1.1 Úprava intestátní dědické posloupnosti před účinností ABGB.....	12
1.1.2 Úprava intestátní dědické posloupnosti dle středověkého práva zemského	15
1.1.2.1 Statuta Konrádova.....	16
1.1.2.2 Inaugurační diplom Jana Lucemburského	17
1.1.2.3 Privilegium Vladislava Jagellonského	19
1.1.2.4 Posloupnost dle knihy Práva městská království českého	19
1.1.2.5 Obnovené zřízení zemské	21
1.1.2.6 Patent o dělení usedlostí a jejich dědické posloupnosti	22
1.2 Úprava intestátní dědické posloupnosti v ABGB	23
1.2.1 První dědická třída.....	25
1.2.2 Druhá dědická třída	26
1.2.3 Třetí dědická třída.....	27
1.2.4 Čtvrtá dědická třída	27
1.2.5 Dědické právo legitimovaných potomků a osvojců.....	28
1.2.6 Zákonné dědické právo manžela	29
1.2.7 Vydědění.....	30
1.2.8 Nepominutelný dědic a povinný díl.....	30
1.3 Úprava dědického práva za První republiky	31
1.3.1 Recepční norma 11/1918 Sb.....	31
1.4 Úprava intestátní dědické posloupnosti na Slovensku (1918 – 1950)	32
1.4.1 První dědická třída.....	33
1.4.1.1 Příklad rozdělení dědictví v první dědické třídě	34
1.4.2 Druhá dědická třída	36
1.4.2.1 Příklad nabývání větveného majetku v druhé dědické třídě	37

1.4.2.2 Získaný majetek	38
1.4.2.3 Příklad nabývání získaného majetku v druhé dědické třídě.....	39
1.4.3 Vdovské právo	39
1.4.4 Nepominutelný dědic a povinný díl.....	40
1.4.5 Vydědění.....	40
1.5 Úprava intestátní dědické posloupnosti dle zákona č. 141/1950 Sb.	41
1.5.1 Náležitosti zákonné posloupnosti	43
1.5.2 První dědická skupina.....	44
1.5.3 Druhá dědická skupina	45
1.5.4 Nepominutelný dědic a povinný díl.....	47
1.6 Úprava intestátní dědické posloupnosti dle zákona č. 40/1964 Sb.	48
1.6.1 Období od roku 1964 do roku 1991.....	48
1.6.2 Období 1991 až do současnosti	49
1.6.3 První dědická skupina – §473.....	50
1.6.4 Druhá dědická skupina – §474	50
1.6.5 Třetí dědická skupina – §475.....	51
1.6.6 Čtvrtá dědická skupina – §475a.....	52
1.6.7 Vydědění.....	53
1.6.8 Nepominutelný dědic a povinný díl.....	54
1.6.9 Speciální ustanovení ohledně intestátní dědické posloupnosti.....	54
1.7 Úprava intestátní dědické posloupnosti dle zákona č. 89/2012 Sb.	56
1.7.1 První třída dědiců – §1635.....	57
1.7.2 Druhá třída dědiců – §1636	58
1.7.3 Třetí třída dědiců – §1637	59
1.7.4 Čtvrtá třída dědiců – §1638	60
1.7.5 Pátá třída dědiců – §1639	60
1.7.6 Šestá třída dědiců – §1640.....	61

1.7.7 Nepominutelný dědic a povinný díl.....	61
1.7.8 Vydědění.....	62
1.7.9 Odúmrť	63
2 Komparace jednotlivých úprav s úpravou v zákoně č. 89/2012 Sb. a mezi sebou navzájem	64
2.1 Komparace středověké intestátní dědické posloupnosti do roku 1579 s NOZ	64
2.1.1 Dědická posloupnost.....	64
2.1.2 Dědická nezpůsobilost	65
2.2 Komparace městských práv království českého z roku 1579 posloupnosti s NOZ	66
2.2.1 Dědická posloupnost.....	66
2.2.2 Ručení za závazky z dědictví.....	67
2.3 Komparace intestátní dědické posloupnosti dle OZZ s NOZ	67
2.3.1 Dědická posloupnost.....	67
2.4 Komparace intestátní dědické posloupnosti dle ABGB s NOZ	68
2.4.1 Dědická posloupnost.....	68
2.4.2 Právo pozůstalého manžela	69
2.4.3 Vydědění.....	69
2.4.4 Nepominutelný dědic a povinný díl.....	70
2.4 Komparace intestátní dědické posloupnosti na Slovensku s NOZ.....	70
2.4.1 Dědická posloupnost.....	70
2.4.2 První dědická třída.....	71
2.4.3 Druhá dědická třída	71
2.4.4 Vdovské právo manžela.....	72
2.4.5 Nepominutelný dědic a povinný díl.....	72
2.4.6 Vydědění.....	73
2.5 Komparace intestátní dědické posloupnosti dle středního občanského zákoníku s NOZ..	73
2.5.1 Dědická posloupnost.....	73
2.6 Komparace intestátní dědické posloupnosti dle OZ s NOZ.....	74

2.6.1 Dědická posloupnost.....	74
2.6.2 Nepominutelný dědic a povinný díl.....	75
Závěrečné shrnutí změn	77
Resumé	79
Použité zdroje a literatura.....	81
Přílohy	84

Úvod

Na základě změny právní legislativy v oblasti občanského práva a vzniku nového kodexu, účinného od 1. 1. 2014, se nám naskytá jedinečná možnost komparovat změny, které tento nový zákoník přinese, se stávající, potažmo minulou právní úpravou. Pro svou diplomovou práci jsem se rozhodl vybrat si téma:

„Komparace intestátní dědické posloupnosti dle nového občanského zákoníku s úpravami minulými.“

Výsledný efekt této práce spatřuji v tom, že doposud nebylo toto téma publikováno a ani o něm nepojednává v současné době žádná diplomová práce na fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni. Domnívám se, že se změnou právní úpravy by bylo vhodné komparovat jednotlivé zákony a úpravy mezi sebou, abychom zjistili, jaké změny nová úprava přinese, do jaké míry se dotknou samotných občanů a jaké výhody jim přinesou. Dědické právo prošlo v historii velkými změnami, od „buržoazní pavědy“ až po pilíř základních majetkových práv člověka. Proto si dovoluji říci, že může sloužit jako zrcadlo společnosti a obraz vládní garnitury. Jedná se o další důvod, proč bych rád v práci nastínil nejen novou úpravu, ale také úpravy předchozí, aby čtenář mohl ohodnotit stav společnosti té které doby. V závěrečných kapitolách následně vyzdvihnu nejpodstatnější změny, ke kterým v intestátní dědické posloupnosti změnou právní úpravy došlo.

Z historického hlediska bych byl rád, kdyby práce přinesla paralely, které právo a jeho vývoj provází a rád bych poukázal, že se vývoj neustále vrací k původním úpravám, které známe už z římského práva, tak i z právních úprav První republiky. Práce by měla podávat ucelený obraz vývoje tohoto právního odvětví od jeho počátku až po současnost v českých zemích. Zároveň bych i rád poukázal na rozdíly, které panovaly na území Rakouska – Uherska, kdy v jednotlivých zemích platily různé zákoníky, proto se v důsledku reciproční normy i První republika nacházela v právním dualismu, a dovoluji si tvrdit, že i v trialismu, což v práci podrobně vysvětlím. V logické návaznosti budu tedy postupovat od nejstarších úprav až po nový občanský zákoník, a v poslední kapitole provedu komparaci mezi úpravami navzájem. V závěrečném shrnutí provedu souhrn podstatných změn a přiblížím čtenáři v sumaci to, co by si měl z práce odnést.

1 Jednotlivé úpravy intestátní dědické posloupnosti dle předchozích úprav

V této části diplomové práce se budu zabývat nejvýznamnějšími úpravami intestátní dědické posloupnosti na území dnešní České republiky, potažmo Československa, od starověkého Říma, přes vydání Všeobecného občanského zákoníku rakouského v roce 1811, až po současně platnou a účinnou úpravu dědického práva a nastíním úpravu *de lege ferenda*, tedy v novém občanském zákoníku platném od roku 2014. Popíši zde vývoj tohoto právního odvětví, který byl dlouhodobý a obsahoval mnoho změn i návratů k původním zněním. Těmito úpravami se budu zabývat především proto, abych byl schopný v nejtěžnější kapitole srovnat jednotlivá znění s úpravou v novém občanském zákoníku a mezi sebou navzájem. Samotná komparace bude tedy probíhat v samostatné kapitole, když předchozí kapitoly budou obsahovat právní úpravu, která v dané době platila.

1.1 Úprava intestátní dědické posloupnosti před účinností ABGB

Z historického hlediska spatřujeme první zmínky o intestátní dědické posloupnosti již v prvobytně pospolné společnosti. Ačkoliv se jednalo o primitivní společnost a o právu, jak ho známe dnes, nemůže padnout ani slovo, musíme zmínit, že již tenkrát byla řešena otázka, co s věcmi po lidech z kmene, kteří zemřeli. Nemohli jsme ještě mluvit o dědickém právu, neboť to neexistuje, stejně jako vlastnictví, dokud není ve společnosti právo.¹ Z historických a archeologických nálezů víme, že osobní věci, mezi které se řadily věci movité (nástroje a zbraně), byly pohřbívány se zůstavitelem, aby mu přinesly na cestě v posmrtném životě štěstí a aby je mohl používat. Nemovitosti nepřecházely na dědice vůbec, ale stávaly se kolektivním vlastnictvím, takže náležely většinu celku, rodině, nebo otci. Z dnešního právního hlediska nazíráme na tuto převládanou tradici, jako na zvyk, že „*věci patří mrtvým*“ a proto byly považovány za věci nicotné.² Postupem doby se však došlo k názoru, že: „*svět patří živým*“³ a proto by věci neměly být spalovány s osobou zůstavitele, ale měly by přecházet na nástupnickou osobu. Na základě toho vznikla myšlenka zachování hodnot pro příští generace. Tato myšlenka

---

¹PLANK, Karol., *Dědické právo*, 1. vydání, Bratislava: Právnický ústav m. spravedlnosti, 1954, s. 5

²TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 9

³TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 11

v sobě upravuje kromě zachování hodnot také zřetel pro budoucnost, neboť se tím manifestuje jednota lidstva a solidarita generací, které po sobě nastupují.⁴ Tuto myšlenku pak také prodloužil vývoj od naturálního hospodářství, až k penězům a úvěrům, kdy vznikly nové hodnoty, a vznikly tzv. nehmotné věci, jakými jsou například patenty, autorské právo a jiné.⁵ Je však nutné podotknout, že ve své době mohli dědit pouze svobodní občané a nikoliv otroci, to proto, aby byl zachován výše jmenovaný princip.⁶

Vývoj dědického práva byl dlouhodobý proces a moderní úpravu intestátní dědické posloupnosti obsahovaly již první významné evropské kodifikace. Jednalo se především o německou, rakouskou a francouzskou úpravu. Ty se ale hned od počátku musely vypořádat s chápáním pojmu dědické právo. V historii nalezneme dělení dědického práva dle jeho chápání na socialistické a individualistické. Socialistické pojetí pojednává o stavu, kdy měl majetek přecházet na rod či kmen, a proto zastánci tohoto chápání kritizují individualistické pojetí dědického práva, neboť na jehož základě docházelo k udržování nerovnosti, protože zaručovalo získání majetku bez práce, kde o bohatství rozhoduje náhoda rodu. Zastánci individualistického pojetí ovšem argumentují stavem, že dědické právo zvyšuje spořivost, starostlivost a péči o majetek, což ve své podstatě vede ke spořádanému životu⁷, a proto by mělo přecházet na universálního, konkrétního, dědice.

Pokud se však zaměříme na první zmínky o dědickém právu vůbec, nalezneme ji ve starověkém Římě. Ten je dnes považován za základ soudobého práva, neboť posloužilo jako vzor dědickým úpravám, které platily nejen na našem území. Poznatky o římském dědickém právu nalezneme už v zákoně **Dvanácti desek**, které na svou dobu moderně upravovaly obecně dědické právo, když rozlišovaly testamentární a intestátní dědickou posloupnost. Testamentární dědickou posloupnost označovali v římském právu jako *subjektivní* nebo také jako *volní princip* (*Uti legalit suae rei ita jus esto*), kdy si mohl zůstavitel za svého života stanovit, komu připadne majetek po jeho smrti a intestátní dědickou posloupnost označovaly jako *objektivní princip* (*Solus deus facere potest heredem, non homo*). Dědice pak rozlišovaly na vlastní, což byli mužští potomci

---

⁴TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 11, 13

⁵TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 12

⁶KNAPP, Viktor. A kol., *Dědické právo*, sv. 3, 2. vyd. Praha: Orbis, 1955, s. 7

⁷TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 15

v mužské linii (tzv. agnáti) zůstavitele a ostatní. V desce číslo pět zákona Dvanácti desek se hovoří:

„Zemře-li bez závěti, kdo nemá vlastního dědice, ať má majetek nejbližší agnát, pokud není nejbližšího agnáta, ať mají majetek příslušníci rodu“⁸

První, kdo tedy nastupoval po zůstaviteli, jakož to zemřelém otci, byl jeho syn. Nedosáhl-li však syn pubertálního věku, což v dnešním pojetí je obvykle kolem 11 až 14 věku dítěte, zvolil se mu opatrovník ze strany nejbližšího příbuzného, který zatím hospodařil s nabytým majetkem. Nezanechal-li zůstavitel žádného syna, stával se dědicem nejbližší mužský příbuzný z otcovy strany, což mohl být například otec zůstavitele, jeho bratr či jeho potomci a došlo-li k situaci, že již zůstavitel neměl žádného takového příbuzného, stával se dědicem zůstavitelovo patron.⁹ Z historického exkurzu do minulosti lze snadno dovodit, že na základě objektivního principu byla intestátní dědická posloupnost starší¹⁰ než testamentární, a z tohoto důvodu můžeme říci, že úprava testamentární posloupnosti byla v římském právu poměrně moderním prvkem. Je také nutné podotknout, že ve starověkém Římě bylo sepsání testamentu morální povinností, a nestalo-li se tak za života zůstavitele, přineslo to rodině zůstavitele neštěstí, protože docházelo k dědění podle intestátní dědické posloupnosti. Na základě tohoto principu se vyvinulo německé rčení, ve kterém se pravilo:

„Wer will wohl und selig sterben, lass sein Gut den rechten Erben“¹¹

(„Kdo chce v klidu a šťastně zemřít, zanechá platnou závěť“)

Významným vývojem prošel také institut povinného dílu a s tím související nepominutelný dědic. První zmínky nalezneme v románském právu, kde se hovoří o tzv. „reservy“, v Římě se tento institut nazýval „povinný díl“, který přebralo jak právo rakouské, tak i právo německé. Anglosaské právo institut pozůstalostní kvóty nezná. Na základě výše jmenovaného náležel každému nepominutelnému dědici, což byli potomci

---

⁸Zákon dvanácti desek (*Lex duodecim tabularum*). Edice a český překlad Michal Skřejpek in: Texty ke studiu římského práva. Orac: Praha 2001 s. 35.

⁹Zákon Dvanácti Desek, dostupné z: http://www.constitution.org/sps/sps01_1.htm [on line][13. 2. 2013]

¹⁰TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 18

¹¹TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 20

zůstavitele, povinný díl o určité hodnotě, o které nemohl být dědic připraven, nebyl-li vyděděn.¹² V zákoně dvanácti desek bylo uvedeno:

„ Za předpokladu, že oprávněný dědic, který by za normálních okolností dědil, měl nárok na jednu čtvrtinu pozůstalosti za předpokladu, že byly všechny pohledávky zaplacený.“¹³

S tímto institutem souvisí i otázka, co s pozůstalostí, kde pasiva převyšují aktiva. V římské úpravě platil princip „**univerzální sukcese**“, což znamenalo, že jmění tvoří nerozlučný celek. Mělo to za následek, že dědic ručil za všechna pasiva, která v pozůstalosti byla, i když převyšovala aktiva, které získal.¹⁴ V německé úpravě však platil odlišný princip, neboť se uvažovalo, že se majetek po smrti zůstavitele rozpadl na několik částí a pasivum se považovalo za břemeno tížící pozůstalost. V německém právu se tedy ručilo pouze do výše nabytého majetku z dědictví. Později se úprava nabývání takového dědictví zpřísnila a dědic musel nejdříve souhlasit, že chce takové dědictví přijmout, čímž se zavázal zaplatit pasiva, která z pozůstalosti vyplývala. Zvláštní specifická úprava tohoto institutu existovala v Anglii, kde byla různá pravidla pro přechod nemovitých a movitých věcí, které se dělily na nářadí mužské a ženské, a dále také rozeznávali jmění zděděné a získané.

1.1.2 Úprava intestátní dědické posloupnosti dle středověkého práva zemského

Úprava intestátní dědické posloupnosti se ve středověkém právu významně vyvíjela a měnila. Základem středověkého dědického práva byla rodina. Rodina, či určité spojení s dalšími rodinami, tvořilo zádruhu, kterou měli všichni členové rodiny právo společně užívat. Hlavou rodiny byl otec nebo starosta. Ten řídí a spravuje dům, vládne celým jměním, rozdává mužům a chasce práci a nařizuje, co se prodá a co koupí. Osoba, která od rodiny odešla (odloučila se od ní), nemohla dědit po otci rodiny. Zemřel-li člen rodiny, který z rodiny odešel a nezanechal po sobě potomky, nepřecházela pozůstalost na jeho předchozí rodinu, ale na krále ve formě odúmrti.

---

¹² TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 24

¹³ Zákon Dvanácti Desek, dostupné z: http://www.constitution.org/sps/sps01_1.htm [on line][13. 2. 2013]

¹⁴ TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 31

Každý svobodný statek, který tvořil zádruhu, musel být zapsán v zemských deskách. Důležitá byla informace uvedená v zemských deskách, která pojednávala o tom, zda byl statek prodán kupujícímu a „jeho dědicům“ nebo „jeho dětem“. Bylo-li v zemských deskách uvedeno „jeho dětem“, byl statek považován za nedílnou součást jmění jak otce, tak i jeho dětí. Byl-li ale statek nakoupen s dodatkem „jeho dědicům“, mohl s ním otec nakládat dle své libosti a takovýto statek spadal pouze do jeho výlučného vlastnictví. Toto zapsání mělo vliv i na postavení žen, jako dědiček. Pokud se statek stal součástí zádruchy, mohly dědit i ženy, jako dcery (děti) otce, samozřejmě za předpokladu, nebylo-li mužských potomků.¹⁵

Největší mezníky ve vývoji středověké intestátní dědické posloupnosti byly roky 1310, 1497 a 1627 kdy vznikly nejdůležitější právní texty, upravující toto právo. Jedná se o následující tři dokumenty, jsou jimi: *Statuta Konrádova (1189)*, tzv. *Inaugurační diplom krále Jana Lucemburského (1310)* a *Privilegium Vladislava Jagellonského (1497)*. Vedle těchto pramenů nalezneme ale i další řadu právních pramenů, zejména zápisy v zemských a dvorských deskách.¹⁶ Jednotlivé prameny a jejich vliv na vývoj intestátní dědické posloupnosti jsou uvedeny v následujících podkapitolách.

1.1.2.1 Statuta Konrádova

Statuta Konrádova (1189) dělila, na základě dochovaných textů z let 1222, 1229 a 1237, dědický nárok pouze na nejbližší příbuzné zůstavitele. Statuta hovořila o situaci, na základě které byl za dědice povolán nejprve zůstavitelův syn, a neměl-li zůstavitel syna, byla povolána za zákonného dědice zůstavitelovo dcera, která dědila stejným způsobem, jako by byla syn. Za situace, kdy neměl zůstavitel žádného potomka, byl povolán za dědice nejbližší účastník nedílu.¹⁷

Statuta Konrádova přinesla především posun v chápání dědické posloupnosti pouze v rukou mužských potomků zůstavitele, neboť nově, a pravděpodobně jako první, zavedla možnost, aby byla za dědice povolána i dcera zůstavitele. Tento krok se také

---

¹⁵FRÜHAUF, V., *O starověkém dědickém právu*, časopis Právník 1862 Tiskem a nákladem Antonína Renna 1863, s. 138 – 140

¹⁶KNOLL, Vilém. *Intestátní dědická posloupnost a odúmrtí v českém středověkém právu zemském*. In: *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011: kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí*: Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 128–142, s. 129

¹⁷ Nedílem rozumíme majetkové spoluvlastnictví v rodině, které sloužilo k omezení práva krále na odúmrtí

promítl do nálezů zemských soudů (*nálezy kolem roku 1323*), kdy se následně v praxi tento nově vytvořený princip uchytil. Další novou skutečností, která posilovala postavení dcery, jako dědičky bylo i to, že dcera dědila i za situace, kdy zůstavitel sice syny měl, ale: „...syny od sebe oddělil“.¹⁸ Což v dnešním slova smyslu znamenalo, že je vydědil. Výjimku však tvoří vdané ženy, vdovy, nebo také jeptišky, kterým podle soudobého práva náležel doživotní plat. Tyto „dcery“ jsou pak od zůstavitele odděleny, a nemají právo ani nárok na pozůstalost. Výjimku z tohoto pravidla tvořily provdané dcery, za předpokladu, že zůstavitel vydal prohlášení, že je provdáním od sebe neodbývá, čímž mohly být povolány za dědice. Oddělování potomků pak mělo smysl v tom, aby zůstával majetek v rodině a netříštil do jiných rodin.

Mužská přednost v dědické posloupnosti měla také vliv na skutečnost, že nedocházelo k dědické posloupnosti po zemřelé ženě a zemřela-li žena, nepřipadala pozůstalost na žádné její příbuzné, ale rovnou se stávala odúmrtí a připadala panovníkovi. Mezi manželi se majetek vyrovnával tak, že zemřel-li muž, došlo k „*tzv. odvěnění*“, neboli navrácení věna vdově, což byl akt, který sloužil k nahrazení jejího dědického nároku, a zemřela-li žena, příslušelo její věno manželovi, anebo tomu, „*komu svědčila smlouvou upravující věno*“.¹⁹ Pokud měla žena děti, měla možnost získat věno za předpokladu, že se znovu neprovdala. Kdyby se znovu prodala a v novém manželství děti neměla, připadlo by věno jako odúmrtí panovníkovi. Změnu v chápání nástupnictví po ženách přineslo až privilegium Vladislava Jagellonského z roku 1497.²⁰

1.1.2.2 Inaugurační diplom Jana Lucemburského

Inaugurační diplom Jana Lucemburského z roku 1310 přinesl v intestátní dědické posloupnosti změny v tom směru, že rozšířil okruh dědiců na bližší příbuzné, a to jak mužského, tak i ženského pokolení. Samotná posloupnost pak byla rozšířena až do čtvrtého pokrevního stupně, čímž došlo k omezení panovníkovo práva na odúmrtí a narostl význam intestátní dědické posloupnosti. Tento diplom však také vzbuzuje v historii mnohé rozpory a rozpaky. Řada významných právních historiků dnes zpochybňuje jeho pravost, protože se text zachoval pouze ve formulářových sbírkách a

---

¹⁸KNOLL, Vilém. *Intestátní dědická posloupnost a odúmrtí v českém středověkém právu zemském*. In: *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011: kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí*: Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 128–142, s. 130

¹⁹Citace tamtéž, viz citace č. 18, s. 131

²⁰Citace tamtéž, viz citace č. 18, s. 131

ani v soupisech zemských privilegií se o něm nic nepíše. U odborníků nakonec převládá názor, že dochovaný text je pouze návrh, který Karel IV. přijal v redukované verzi.²¹

Další nedostatek, který diplom měl je to, že z něho nemůžeme odvodit, zda se dědické právo vztahovalo na všechny příbuzné, či pouze na neoddělené, tedy na dědice, které tvoří součást zádruhy. Ačkoliv inaugurační diplom rozdíl mezi těmito dědici neobsahoval, tak na základě analýzy praxe, která se vyvíjela jiným směrem, než který byl upraven v diplomu, a také v příkladech nálezů zemského soudu můžeme konstatovat, že kdo:

*„...přátel žádných nedielných nemá, toho zboží právě a spravedlivě na krále přichází“.*²²

Stejně hovoří i prameny z dalších let, z čehož lze usuzovat, že praxe považovala za dědice pouze neoddělené osoby, a to jak syny, tak i dcery zůstavitele. Ti však neměli nárok na dědictví za situace, že dceři bylo vyplaceno věno, nebo vstoupil-li syn do kláštera, aby se stal mnichem a byl mu vyplácen doživotní plat. Tato úprava je pak podobná úpravě ve Statutě Konrádově.

Dědické právo oddělených osob však už nalezneme v návrhu Maiestas Carolina, kdy se dědické právo mělo vztahovat nejen na potomky, které jsou v otcově moci, ale i na potomky žijící společně s rodiči a tvoří rodinu. Můžeme však konstatovat, že toto chápání úplně nekoresponduje s obecně uznávanou tradicí a můžeme hovořit o jakém si ústupku krále vůči šlechtě, čímž chtěla šlechta dosáhnout omezení královské odúmrti. Máme-li ale chápat Maiestas Carolina v jeho užším slova smyslu, tzn. ve smyslu vztahujícím se pouze k příbuzným, kteří tvoří nedíl, můžeme říci, že tento stav odpovídal stavu upravenou v mladších pramenech a to až do roku 1497. *„Tento postup byl konformní i s textem potvrzujícího privilegia Karla IV. pro české a moravské stavy z roku 1347 nebo 1348, jehož ustanovení odpovídají Janovu Inauguračnímu diplomu moravskému z roku 1311. Tím bylo přiznáno dědické právo potomkům po rodičích, ale také právo bratrů a jejich potomků k pozůstalosti bratra, což je považováno jako významný posun. Panovník v něm uvedl, že si nepřeje, aby majetek připadal králi jako odúmrtí, za předpokladu, že žijí zůstaviteli potomci, synové, dcery nebo bratři a jejich*

²¹Citace tamtéž, viz citace č. 18, s. 132

²²KNOLL, Vilém. *Intestátní dědická posloupnost a odúmrtí v českém středověkém právu zemském*. In: *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011: kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí*: Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 128–142, s. 133

*synové až do čtvrtého kolene, nebyli-li konfiskováni za zločin. Dále nesvědčilo dědické právo bláznivému a pošetilému synovi, pak synovi, respektive bratrovi, pokud „zabije či hanebně ochromí“ svého otce či bratra“²³ Z nálezů ze 14. – 15. století pak vyplývá, že dědické právo nenáleželo nemanželskému dítěti, neboť toto dítě bylo označované za „*pankharta*“, který neměl nárok na dědický podíl.*

1.1.2.3 Privilegium Vladislava Jagellonského

Toto privilegium přineslo další významnou změnu v nazírání na intestátní dědickou posloupnost. V roce 1497 došlo na základě tohoto privilegia k rozšíření okruh dědiců a panovník se tímto prohlášením vzdal pro většinu případů práva na odúmrť. Byl to důsledek snahy šlechty, aby majetek zůstal za většinu různých okolností v rukou rodiny. Postupem doby docházelo k rozšiřování tohoto privilegia a v zemském řízení z roku 1549 král Ferdinand Habsburský rozšířil dědické právo i ve prospěch sestry a oddělené dcery. Některé další prameny došly k závěru, že bylo tímto privilegiem úplně omezeno panovníkovo právo na odúmrť, což ale bylo následně v historii vyvráceno. Ve svém nejpodstatnějším důsledku přineslo privilegium Vladislava Jagellonského do intestátní dědické posloupnosti delační důvod v podobě příbuzenství, a to až do desátého stupně příbuzenství.²⁴ Pro bližší a lepší pochopení dědické posloupnosti odkazují na přílohu této diplomové práce.²⁵

1.1.2.4 Posloupnost dle knihy Práva městská království českého

Pavel Kristián z Koldína v roce 1579 zkompletoval dosavadní intestátní dědickou posloupnost v knize Práva městská království českého. Uvádí, že zákonná posloupnost nastupuje za situace, kdy neexistuje závět', z čehož je patrné, že intestátní dědická posloupnost je až na druhém místě za testamentární posloupností. První nástupnickou třídu tvořili descendenti neboli potomci zůstavitele:

„tj., z toho kmene, z toho rodu a z té krve pošlí, a slovau dolů sestupující, buďto že by ti byli mužského aneb ženského pohlaví.“²⁶

²³Citace tamtéž, viz citace č. 22, s. 134–135

²⁴SÝKORA, Antonín. *Proměny zemského dědického práva po roce 1627*. In: *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011: kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011., s. 251

²⁵příloha č. 2 – **Diagram dědické posloupnosti po roce 1497**

²⁶PAVEL KRYSŤIAN Z KOLDÍNA; Upr. Josef Jireček, *Práva městská království českého*, s. 170

Ti dědili rovným dílem a v případě, že již nežili, ale zanechali potomky, přecházel tento dědický nárok na jejich potomky (tzn. na vnučky a vnuky zůstavitele). Dále zde nalezneme významné ustanovení o možnosti dědického podílu „*nascitura*“, tedy nenarozeného dítěte.

„Muž, kterýže po sobě těhotné manželky zanechal, bez dědice z tohoto světa neodchází. A protože takovému na sirobu narozenému dědici statek otce jeho skrze opatření práva a přátel téhož sirotka dochován býti má.“²⁷

Narodil-li se potomek živý, stal se automaticky dědicem a náleželo mu dědictví po svém otci. Tento majetek sloužil jako příjem sirotka a to i za předpokladu, že otec, nevěděl o těhotenství ženy, a pominul ho tím v závěti. Pokud došlo k takovéto situaci, stala se závěť neplatnou, což dávalas tomuto nenarozenému potomku významnou sílu ovlivnit testamentární dědickou posloupnost. Neměl-li zůstavitel žádné potomky, kteří by mohli dědit, byli povoláváni za dědice **ascendenti** (předci). Ascendentem bylo rozuměno rodiče zůstavitele. Ti poté mohli zdědit celý zůstavitelův majetek. Za situace, kdy neměli zůstavitel v době své smrti ani rodiče, nastupovali na místo dědice **kolateráti**, což byli bratři a sestry zůstavitele. Ti vylučovali všechny prarodiče, pokud byli způsobilí nabýt dědictví. Nebylo-li ani těchto dědiců a zůstavitelovi prarodiče také nenabyli dědictví, mohli získat dědictví strýcové a tety. Koldín již dále nerozepisoval, kdo získá dále dědictví, ale vytvořila se pro další nabývání tato zásada:

„Kdož bližší jest stupněm, bližší jest také a lepším právem.“²⁸

Toto platilo především ve třech městech Pražských, „*neb starodávním obyčejem všecka ta tři města jednostejné rovnosti při nápadích požívají.*“²⁹ Takhle se postupovalo až do desátého stupně příbuzenství, a až poté dědictví připadalo státu jako odúmrtí. Tyto možné dědice můžeme dále rozdělit do dvou skupit, na „*tzv. strom slově přátel krevních*“³⁰ a „*strom přátel příbuzných (manžel, manželka, tchán, zeť, tchýně, nevěsta, švagr, otčím...atd.)*“³¹ Strom obsahuje jednotlivé linie a příbuzenské stupně, které sestupují směrem dolů. Dělí se celkem na tři linie. Linie descendentů, která je tvořená

---

²⁷KNOLL, Vilém. *Intestátní dědická posloupnost a odúmrtí v českém středověkém právu zemském*. In: *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011: kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí*: Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 128–142., s. 171

²⁸Citace tamtéž, viz citace č. 27, s. 174

²⁹Citace tamtéž, viz citace č. 27, s. 171

³⁰příloha č. 3 – **Strom krevnosti**

³¹Citace tamtéž, viz citace č. 27, s. 175

od otce až po pravnuka, dále pak linie ascendentů, která je tvořena od syna zůstavitele až k pradědu otce a konečně poslední linie kolaterátů, která je tvořena od bratří a sester a to až po jejich potomky.³² Pokud bychom měli hovořit o závazcích, které obsahovala pozůstalost, tak

„komuby se dědickým odkázáním dostal, ten každý povinen bude všechny závady toho, po komž mu statek se dostal, i dluhy jeho vyvazovati, potud, pokudžby takového statku stačilo.“³³

1.1.2.5 Obnovené zřízení zemské

Obnovené zřízení zemské (dále také „OZZ“) z roku 1627 přineslo významné změny v dědickém právu. Nejvýznamnější změny jsou především v následujících bodech, jak uvádí A. Sýkora:

- *„byly zrušeny a zakázány všechny právní následky nedílné tržby a tím zrušeny rozdíly mezi nedílnými a oddělenými příbuznými;*
- *vázanost nedílného majetku k rodu byla nahrazena povinným dílem, který platil i pro majetek movitý a majetek po matce;*
- *byly zrušeny spolky, nápadní zápisy a mocné listy;*
- *vydědění bylo povoleno jen v případech stanovených v Koldínových Právech Městských;*
- *nové dědické právo intestátní.“³⁴*

Významnou změnou bylo také to, že hlavním dědickým důvodem zůstala testamentární posloupnost. A pouze za předpokladu, že zůstavitel nezanechal závěť, nastupovala nová úprava intestátní dědická posloupnost v OZZ, která nově a poprvé zařadila dědice do jednotlivé dědické třídy, kterých znala celkem pět.³⁵

---

³²Citace tamtéž, viz citace č. 27, s. 176

³³Citace tamtéž, viz citace č. 27, s. 172 – 180

³⁴SÝKORA, Antonín. *Proměny zemského dědického práva po roce 1627*. In: *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011: kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011., s. 252–253

³⁵ Příloha č. 1 – **Diagram dědické posloupnosti po roce 1627**

Aby mohla nastat intestátní dědická posloupnost, byly nutné následující okolnosti:

- „zůstavitel nezanechal závěť (v OZZ označovaného jako kšaftu)
- zanechal závěť, ale v rozporu se zákonem
- zanechal závěť, ale z příčin uvedených v zákoně zasluhovala být zrušena
- dědic povoláný ze závěti dědictví nepřijal“³⁶

První dědickou třídu tvořili příbuzní v pokolení přímém v sestupné linii, které nazýváme jako descendenty. Jedná se o parentelní princip, který se zde objevuje. Do této třídy řadíme descendenty (potomky) zůstavitele, kteří dědili mezi sebou rovným dílem a vylučovali z dědictví ostatní vzdálenější příbuzné. Ve druhé dědické třídě pak nalezneme ascendenty (předky), což jsou sice také příbuzní v pokolení přímém, ale ve vzestupné linii. Do této skupiny řadíme zůstavitelovo rodiče. Tato skupinu je založena na graduálním principu, který známe dodnes ve čtvrté dědické skupině občanského zákoníku a čtvrté a páté třídě nového občanského zákoníku. Třetí třídu tvořili kolateráti, příbuzní v pokolení vedleším. Do této skupiny řadíme sourozence zůstavitele. Čtvrtá třída pak označuje za dědice manžele mezi sebou a konečně poslední pátá třída je tvořena královskou korunou (tedy odúmrtí).

1.1.2.6 Patent o dělení usedlostí a jejich dědické posloupnosti

Do roku 1770 byla ponechána fakticky na českém a rakouském území dědická posloupnost selských, tedy poddaných statků, které musely být nejprve předány vrchnosti, která je pak následně dle tehdejších zvyklostí rozdělovala zpět poddaným. Největší změna v nazírání na tento proces rozdělování statků, které byly součástí pozůstalosti, přišla v roce 1770 vydáním patentu o dělení usedlostí a jejich dědické posloupnosti z rukou Marie Terezie. Úprava platila nejprve v Tyrolsku, a poté v ostatních částech země. Jasně stanovila, kdo bude dědit a jakým způsobem, zbyl-li po zůstaviteli nějaký majetek. Do této doby se preferovala testamentární dědická posloupnost, avšak nezanechal-li zůstavitel závěť, nastupovala intestátní dědická posloupnost, kdy podle této posloupnosti se dědicem stal nejstarší syn, pokud byl způsobilý k nabytí dědictví.³⁷ Tento patent byl následně rozšířen roku 1786 patentem o

---

³⁶SÝKORA, Antonín. *Proměny zemského dědického práva po roce 1627*. In: *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011: kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011., s. 257

³⁷TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 148-151

dědické posloupnosti a to za vlády Josefa II. Tento patent navázal na předchozí úpravu a zavedl všeobecnou, a pro všechny stavy stejnou a nerozdílnou dědickou posloupnost. Tímto aktem byla dokonána změna, která definitivně odstranila stavovské rozdíly z intestátní dědické posloupnosti a zavedla dědickou rovnost ve společnosti.³⁸

1.2 Úprava intestátní dědické posloupnosti v ABGB

Největší změnou v úpravě a chápání dědického práva bylo 18. století, které vyvrcholilo vydáním kodexu *Všeobecného občanského zákoníku* (dále také „ABGB“) v roce 1811, který sjednotil občanské právo v tehdejších rakouských zemích. Nutno podotknout, že se tato úprava nevztahovala na Slovensko, kde stále platilo původní uherské právo. Tento zákoník upravoval moderně instituty občanského práva a to tak významně, že u nás platil až do roku 1950, kdy byl vydán tzv. střední občanský zákoník, který ho nahradil a sjednotil právo na celém území Československa.

Úprava v ABGB byla rozsáhlá, podrobná a byla upravená v hlavách 8–16. Dědické právo nalezneme v ustanoveních §§ 531 – 858. Rakouské právo bylo postaveno na principu rovnosti, z čehož plyne, že se nepřihlíželo na společenské postavení, pohlaví, a ani na stáří dědiců.³⁹ Dále upravovalo princip pořizovací volnosti, který byl zmírněn úpravou povinného dílu a nepominutelného dědice a dále také princip univerzální sukcese, který byl ovšem také zmírněn a to „*dobrodiním inventářem*“ a principem adičním. Tyto omezující principy převzalo rakouské právo z římského práva a ještě přidalo svůj vlastní princip, princip úřední ingerence.⁴⁰⁴¹ V římském právu ručil dědic do plné výše zůstavitelových dluhů, a rakouská úprava se v tomto inspirovala. Přejednost závazků obsahoval § 548 ABGB, který pravil, že:

„ Závazky, které by měl zůstavitel plniti ze svého jmění, přejímá jeho dědic. Peněžité tresty, zákonem stanovené, k nimž zemřelý nebyl ještě odsouzen, nepřecházejí na dědice. “

Z tohoto ustanovení vyplývalo, že nabyvatelé dědictví ručili za všechny zůstavitelovo dluhy, nestanovil-li jiný zákon, že za ně neručí. Do těchto dluhů můžeme zařadit jak

³⁸VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694 s., 2010, s. 443

³⁹TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 28

⁴⁰TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 38

⁴¹Úřední ingerence – Nabytí dědictví je obligatorně spojeno s řízením o dědictví a rozhodnutím soudu

dluhy zůstavitele, které za svého života zanechal, tak i dluhy, které jsou vázány na pozůstalosti, což jsou například náklady na pohřeb. Z tohoto okruhu jsou pak vyloučeny dluhy, které za života zůstavitele zanikly a také osobní dluhy, které by bylo nemorální po dědicích vymáhat.⁴²

Samotná intestátní dědická posloupnost byla upravena ve třinácté hlavě v ustanoveních §§ 727 – 761. V původním znění obsahovala dělení na čtyři dědické třídy, přičemž v ustanovení §§ 742 až 749, které byly následně novelou vypuštěny, byl upraven postup dělení dědického podílu ve čtvrté dědické třídě mezi jednotlivé kmeny (*přičemž ve čtvrté dědické třídě mohly být nejvíce čtyři kmeny*) až do šestého pokolení. Toto dělení se tedy vztahovalo až k třetím prarodičům zůstavitele a jejich potomkům. Do první dědické třídy byly zařazeny děti a jejich potomci, do druhé třídy patřili rodiče zůstavitele, sourozenci a jejich děti. Třetí třída obsahovala prarodiče zůstavitele a sourozence rodičů, včetně jejich dětí a do poslední dědické třídy patřili praprarodiče. Manžel nebyl upraven v dědických třídách, ale jeho dědění upravovalo zvláštní ustanovení. Ve čtrnácté hlavě jsme pak našli úpravu povinného dílu a započtení.⁴³

Dědickým důvodem pro intestátní dědickou posloupnost je zákon a tato myšlenka je vyjádřena v ustanovení § 727. Nastávala za situace, když nezanechal zůstavitel závěť, v závěti není pojednáno o celé pozůstalosti, je-li závěť neplatná nebo nebylo v závěti pamatováno na povinný díl.⁴⁴ Tato zákonná posloupnost je opět starší, než testamentární, a i zde spočívá především na přirozeném rodinném svazku, kdy byla snaha, aby zůstavitelovo majetek přecházel na jeho nejbližší příbuzné, a aby se majetek držel v rukou rodiny. Z této myšlenky také vyplývá hlavní zásada intestátní dědické posloupnosti, když nespočívá na individuální vůli zůstavitele, ale vychází z toho, že zemřel-li zůstavitel, který po sobě nezanechal závěť, má se za to, že si lidská společnost přeje, aby jmění připadlo jeho rodině. Zákonný okruh dědiců je určen generálně v dědických třídách podle stupně příbuzenství a vyplňuje všechny mezery, které po sobě zůstavitel závěti zanechal.

---

⁴²ROUČEK, František, ed. a SEDLÁČEK, Jaromír, ed. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl. 3., §§ 531-858.* Praha: ASPI Publishing, ©2002. 680 s. Komentáře velkých zákonů Československých; sv. 1., s. 57-61

⁴³SHELLE Karel.: *K pojetí testamentární posloupnosti ve všeobecném občanském zákoníku*, In: *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011: kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí*: Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 207

⁴⁴ROUČEK, František, ed. a SEDLÁČEK, Jaromír, ed. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl. 3., §§ 531-858.* Praha: ASPI Publishing, ©2002. 680 s. Komentáře velkých zákonů Československých; sv. 1., s. 323-327

Tím je však porušeno římské pravidlo:

„Nemo pro parte testatus pro parte intestatus decedere potest“⁴⁵,

které praví, že: *„dědic povolán jen z části testamentem, nakonec získá celou pozůstalost“*. Porušeno je v tom slova smyslu, že pokud byl dědic povolán testamentem pouze z části, tak se zbytek pozůstalosti rozdělí dle zákonné posloupnosti. Rakouské právo někdy nazývalo zákonnou posloupnost jako posloupnost rodinnou, protože dědici jsou příbuzní a manžel, i když stál bokem dědických tříd, a proto, že také neupravuje možnost, aby dědila spolužijící osoby, jak je tomu v dnešním platném právu⁴⁶.

Rakouské dědické právo seřadilo jednotlivé dědice do jednotlivých dědických tříd podle různých hledisek, které v jednotlivých třídách vyjmenovává. Dřívější dědická třída vylučuje následující dědické třídy. Jednotlivé třídy jsou ustanoveny dle vzdálenosti příbuzenství od zůstavitele a to od nejbližšího po nejvzdálenějšího. Aby byl okruh zákonných dědiců co nejširší, znalo právo **parentelní systém**, tedy systém, kdy nastupovali po zůstaviteli descendentí (potomci) s možností reprezentace omezenou na šest parentel, ale také **systém graduální**, kdy nastupovali za dědice ascendentí (předci). Nebylo-li jich, zbyl prostor pro kolateráty, tedy vzdálenější příbuzní.⁴⁷

1.2.1 První dědická třída

První dědická třída je upravena v ustanovení § 731 věta první.

„Do první třídy náleží ti, kdož jsou spojeni se zůstavitelem jako svým kmenem, totiž jeho děti a jejich potomci.“

V první dědické třídě jsou tedy povoláváni descendentí. Ti mohli dědit jako výluční dědici. Zemřel-li zůstavitelovo potomek ještě před zůstavitelem, ale zanechal po sobě potomka (*vnuka zůstavitele, který však nemusel být ještě narozen, tedy nascitura*), přechází dědický podíl na toho vnuka. Měl-li zůstavitel více vnuků, potažmo vnuček, dělí si mezi sebou dědický podíl rovným dílem, což bylo ustanoveno v ustanovení §733 ABGB. Toto ustanovení dále pokračovalo v principu reprezentace po zemřelém vnukovi, který zanechal-li po sobě potomky, získal-li nárok na jeho podíl. Z tohoto

⁴⁵TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 67–70

⁴⁶TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 71–72

⁴⁷TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 92

můžeme dovést, že princip reprezentace platí jak na pravnuky tak další praprotomky a není tedy omezen.⁴⁸ V ustanovení §732 pak ABGB stanovil rovnost manželských potomků, bez rozdílu, zda se jedná o mužského či ženského potomka.⁴⁹

1.2.2 Druhá dědická třída

Druhá dědická třída je upravena v ustanovení § 731 věta druhá.

„Do druhé dědické třídy náležejí zůstavitelovi otec a matka i s těmi, kteří jsou s ním spojeni skrze otce a matku, totiž: jeho sourozenci a jejich potomci.“

Nejsou-li žádní potomci, kteří by mohli dědit v první dědické třídě, dochází k dědické posloupnosti podle druhé dědické třídy. Zde jsou za zákonné dědice povoláváni ascendentí prvního stupně, tj. rodiče zůstavitele. Mezi rodiči je rovnost a proto rodiče nabývají dědický podíl rovným dílem. Není-li jeden z rodičů naživu, připadá jeho dědický podíl, dle principu reprezentace, na jeho potomky, což zákon upravoval v ustanovení §735 ABGB. Z ustanovení §736 pak můžeme konstatovat, že za dědice mohli být povoláváni jednak sourozenci plnorodí, tak ale i polorodí. Zároveň zde byl upraven postup rozdělení podílu mezi tyto sourozence za předpokladu, že již nežil žádný z rodičů zůstavitele a. Pak docházelo k dělení na dvě poloviny, přičemž dědí jednu polovinu podílu po matce její děti a druhou polovinu podílu děti po otci. Za situace, kdy měli rodiče pouze společné potomky, nedocházelo k takovému rozdělení dědického podílu. Poslední možností v této dědické třídě je situace, kdy zemře-li jeden z rodičů, nezanechal po sobě žádné potomky a druhý rodič buď žije, nebo zemřel, ale potomky měl. Za této situace podíl prvního rodiče přechází na druhého a dále se dědí podle stejných zásad reprezentace, jak je popsáno výše.⁵⁰

---

⁴⁸TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 93

⁴⁹ROUČEK, František, ed. a SEDLÁČEK, Jaromír, ed. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl. 3., §§ 531–858*. Praha: ASPI Publishing, ©2002. 680 s. Komentáře velkých zákonů Československých; sv. 1., s 323–327, s. 350–352

⁵⁰TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 94

1.2.3 Třetí dědická třída

Třetí dědická třída je upravena v ustanovení § 731 věta třetí.

„Do třetí dědické třídy náležejí dědové a báby se sourozenci rodičů a jejich potomci.“

K dědění v této dědické třídě docházelo za situace, že zůstavitelovo rodiče nezanechali jiného potomka. Za tohoto stavu přecházel dědický nárok na dědy a báby zůstavitele, kteří mezi sebou dědí rovným dílem popřípadě na jejich potomky, což mohli být ve vztahu k zůstaviteli jeho strýcové a tety. Na základě principu reprezentace pak také mohli být povoláni za dědice i jejich potomci, tedy bratrance a sestřenice, nebo případně i jejich děti. Pro případ reprezentace se dědický podíl rozdělí na rovné dva díly a první díl připadl otcově linii a druhá matčině linii, kde pak docházelo k dalšímu rozdělování podílu na základě principu reprezentace. Ustanovení § 740 pamatovalo i na situaci, kdy došlo-li ke smrti na jedné straně linie obou starých rodičů, kteří nezanechali potomky. Poté docházelo k tomu, že nárok na jejich polovinu podílu přecházel na druhé starší rodiče druhé linie.⁵¹

1.2.4 Čtvrtá dědická třída

Čtvrtá dědická třída je upravena v ustanovení § 731 věta čtvrtá.

„Do čtvrté dědické třídy jsou jen zůstavitelovi první prarodové a prabáby k dědické pozůstalosti povoláni.“⁵²

K dědění v této dědické třídě dochází opět za situace, že již není dědic, který by mohl být povolán ve třetí dědické třídě. Dle ustanovení §741 dochází k dědické posloupnosti tak, že se podíl rozdělí na rovné díly, a ty pak případnou prarodičům jak ze strany otce a tak ze strany matky. Prarodičem mezi sebou dědí rovným dílem. Můžeme tedy říci, že v těchto dědických skupinách se dědí obdobně jako v druhé dědické třídě. Pozůstalost se nejprve rozdělí na tolik částí, kolik je ascendentních párů, ve třetí na dvě (*upraveno v ustanovení §738 ABGB*), ve čtvrté na čtyři (*upraveno v ustanovení §741 ABGB*), v páté na osm (*upraveno v ustanovení §744 ABGB*) a v šesté na šestnáct (*upraveno*

⁵¹ROUČEK, František, ed. a SEDLÁČEK, Jaromír, ed. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl. 3., §§ 531–858.* Praha: ASPI Publishing, ©2002. 680 s. Komentáře velkých zákonů Československých; sv. 1., s 357

⁵²BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin: *Dědické právo v předpisech let 1925-2001 /1. vyd..* Praha: 2001., s. 11

v ustanovení §748 ABGB). Tyto páry i s potomky nazýváme „*kmeny*“ pocházející od otcových a matčiných linií. V každém takovémto kmenu se dědí podle zásad z druhé dědické třídy.⁵³ Ustanovení o dědění kmenů ve čtvrté dědické skupině byla následně novelou vypuštěna.

1.2.5 Dědické právo legitimovaných potomků a osvojců

Zajímavá byla také otázka, jaké dědické právo příslušelo nemanželským potomkům. Ti mohli dědit pouze po svém rodiči, tedy pouze z jedné strany, a to i za stavu, kdy žili v jedné domácnosti s oběma partnery. Je však také nutné zmínit, že častokrát docházelo k situaci, že nemanželské dítě bylo nemanželské jen z důvodu, že bylo manželství prohlášeno za neplatné anebo z důvodu, že se jednalo o manželství putativní (domnělé). ABGB v ustanoveních §§ 752 až 755 upravoval proces legitimace nemanželských potomků na potomky manželské. Odpadla-li překážka, která bránila řádnému uzavření manželství, a manželství bylo následně řádně uzavřeno, získali tito potomky práva a postavení potomků manželských a mohli vystupovat jako řádní dědici. Dále nebyla vyloučena možnost, aby nemanželští potomci, jejichž rodiče následně řádně uzavřeli manželství, mohli být legitimováni na manželské potomky.⁵⁴

Zvláštní skupinu legitimace tvořila možnost otce rodiny, který na vlastní žádost legitimoval nemanželského potomka, který poté získal práva manželským potomků. Pokud nedošlo k legitimaci nemanželského potomka, měl tento potomek dle ustanovení §754 ve vztahu k pozůstalosti matce stejná práva jako potomci manželské, ovšem ve vztahu k otci a jeho příbuzným, mu nepřislušela zákonná dědická posloupnost.⁵⁵ Právo osvojení bylo upraveno v ustanovení § 755, který stanovil, že osvojený potomek má stejné právo na pozůstalost, jako potomek zákonný ovšem s tím rozdílem, že již toto právo nemá k ostatním příbuzným rodu. Zároveň neměl nárok na pozůstalost druhého manžela, pokud tento manžel s osvojením nesouhlasil.

---

⁵³TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 94

⁵⁴Srov. SVOBODA, Emil, *Dědické právo*, sv. 3, Praha: Cs.kompas, 1946, s. 25

⁵⁵ROUČEK, František, ed. a SEDLÁČEK, Jaromír, ed. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl. 3., §§ 531–858. Praha: ASPI Publishing, ©2002. 680 s. Komentáře velkých zákonů Československých; sv. 1., s 364–368

1.2.6 Zákonné dědické právo manžela

Starší právo neposkytovalo manželovi žádný zákonný dědický nárok, když zdůrazňovalo, že majetek by měl zůstat v rodině a uznání manžela za dědice by mělo za následek odliv majetku do jiné rodiny. Stále ovšem sílily názory, že manžel by měl mít nárok na dědický podíl, neboť byl s druhým v úzkém životním a hospodářském spojení. V rakouském právu manžel konkuruje s ostatními příbuznými a velikost jeho podílu mu může být vyměřena buď určitou pevnou kvótou, nebo proměnlivými kvótami pro různé případy, což bylo upraveno v ustanovení §757:

„Zůstavitelům manžel, který ho přečkal, jest vedle zůstavitelových dědi a jejich potomků zákonným dědicem ¼ pozůstalosti, vedle zůstavitelových rodičů a jejich potomků nebo vedle dědů a báb polovice pozůstalosti. Jsou-li tu vedle děda a báby potomci zemřelého děda a báby, obdrží manžel kromě toho z druhé polovice dědický díl, který by připadl podle §§ 739 a 740 potomkům zemřelých děda a báby.“

Z tohoto ustanovení vyplývalo, že dědil-li manžel sám, tzn., že nebylo žádných jiných dědiců z první, druhé, třetí ani čtvrté třídy, mohl se stát výlučným dědicem celé pozůstalosti. Dědil-li manžel společně s potomky zůstavitele, příslušela mu kvóta ve výši ¼ bez ohledu na to, kolik potomků zůstavitel měl. Docházelo-li k dědické posloupnosti podle jiné, než první dědické třídy a jako dědici si konkuroval manžel a ostatní příbuzní zůstavitele, zdědil manžel vždy nejméně ½ z pozůstalosti, tak tomu bylo, dědil-li ve druhé dědické třídě.⁵⁶ Dědil-li manžel se třetí dědickou třídou, kde byli za dědice povoláni starší rodiče či jejich potomci, měl nárok na ½ pozůstalosti a navíc na kvótu, která příslušela jednotlivým potomkům povolaných za dědice na základě principu reprezentace.⁵⁷ Nezaněchal-li zůstavitel žádného příbuzného, který by mohl dědit v jednotlivých třídách a neměl-li ani manžela, poté připadala pozůstalost státu jako odúmrtí.⁵⁸

Je však nezbytné zmínit, že měl manžel taktéž nárok na pozůstalost po zemřelém manželci, pokud nebyl z vlastní viny rozvedený. Pokud by rozpad manželství zavínil, neměl by na dědictví nárok a to i případě, že se rozvodové řízení teprve vede a soud

⁵⁶ Srov. SVOBODA, Emil, Dědické právo, sv. 3, Praha: Cs. kompas, 1946, s. 23

⁵⁷ ROUČEK, František, ed. a SEDLÁČEK, Jaromír, ed. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl. 3., §§ 531–858.* Praha: ASPI Publishing, ©2002. 680 s. Komentáře velkých zákonů Československých; sv. 1., s 383

⁵⁸ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin: *Dědické právo v předpisech let 1925-2001 /1. vyd..* Praha: 2001, s. 11

manželství následně rozvede, jak obsahuje ustanovení §759. Dědí-li zůstavitelovi potomci, náleží manželovi doživotní požívání na kvótě pozůstalosti.⁵⁹ Dále měl manžel nárok na přednostní odkaz movité věci, které tvořili domácnost, jednalo se především o různé svršky a předměty sloužící jeho osobní potřebě, což se z dnešního pohledu podobá vypořádání společného jmění manželů. Toto právo manžela pak bylo upraveno v ustanovení §758.⁶⁰

1.2.7 Vydědění

Rakouské právo se zabývalo i otázkou vydědění. Jelikož nechtělo striktně uniformovat důvody k vydědění, nechalo ji volněji upravenou. Nerozhodné případy a otázky, zda byl, či nebyl dědic vyděděn na základě zákona, nechává na rozhodnutí soudů. Zůstavitel měl možnost dědice vydědit jednak na základě zákona (*upraveno v ustanovení §541 ABGB*), ale také ze své vlastní vůle (*upraveno v ustanovení §780 ABGB*).

Zákon také pamatoval na právo dědice nepřijmout dědictví. To znamenalo právo a možnost povolání dědice, aby se sám vyloučil (*upraveno v ustanovení §551 ABGB*). Došlo-li k vydědění potomka zůstavitelem z jeho vlastní vůle, vztahovalo se toto vydědění i na jeho potomky, čímž zároveň došlo k vyloučení principu reprezentace. Ovšem byl-li potomek vyděděn na základě zákonných důvodů, nemělo to vliv na jeho potomky, a tudíž to nemělo ani vliv na reprezentativní princip.

1.2.8 Nepominutelný dědic a povinný díl

Nepominutelný dědic byl v ABGB upraven v ustanovení §762.

„Osoby, na které zůstavitel v posledním pořízení musí pamatovati dědickým podílem, jsou jeho děti, a není-li jich, jeho rodiče.“

Institut nepominutelného dědice byl v rakouském právu rozšířen o rodiče, případně prarodiče za předpokladu, že neměl zůstavitel děti. Jelikož dědická úprava v rakouském právu vycházela z myšlenky rodinné posloupnosti, byla zde snaha o co největší zajištění rodiny, ať v dopředné, tak i zpětné linii. Aby se mohlo hovořit o nepominutelných

---

⁵⁹TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 126,128,131,134,136,140

⁶⁰Srov. DVOŘÁK, Jan a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. 687 s. s. 410

dědicích, museli splňovat stejné předpoklady, jako řádní dědici, tzn., že nesměli být nezpůsobilí dědictví přijmout.⁶¹ Nárok dětí, popřípadě rodičů zůstavitele, je nárok na povinný díl a tyto osoby jsou pak nazývány jako nepominutelní dědicové. Jedná se však o nepřesné označení, neboť se nejedná o nepominutelný nárok na dědictví, ale mají jen obligační nárok na vyplacení zákonného dědického podílu (povinného dílu).⁶²

Výhodou rakouského systému byla jednoduchost, úplnost, důslednost a průzračnost. Každá situace, která mohla nastat, byla zanesena v úpravě, takže předcházela sporům o dědický nárok. Samotné zaměření zákonné posloupnosti bylo nasměřováno spíše k mladším generacím, a nebylo-li jich, obracela se ke starším. Výtku tento systém nese v omezení na šest parentel, což vycházelo z historie, kdy rodiny žily pohromadě, avšak po čase se zdá, že je záběr příliš široký a že se „rozmnožuje řada veselých dědiců“,⁶³ kteří se stávají dědici, ačkoliv neudržují se zůstavitelem žádný vztah.

1.3 Úprava dědického práva za První republiky

Abych udržel v práci logickou návaznost jednotlivých významných období v historii naší země, musím zmínit stav, který platil v dědickém právu v době vzniku samostatného Československa. Po vzniku tzv. První republiky došlo k převzetí právních úprav, které doposavad na našem území platily. Na základě toho platil na území Čech, Moravy a později i Slezska rakouský zákoník ABGB a na území Slovenska došlo k zachování právních obyčejů převzatých z Maďarska a jeho právní úpravy.

1.3.1 Recepční norma 11/1918 Sb.

Recepční norma, která byla publikována pod číslem 11/1918 Sb., ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého, stanovila, že:

„Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby byla zachována souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, nařizuje Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti v čl. 2, toto:

---

⁶¹BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin: *Dědické právo v předpisech let 1925-2001* /1. vyd.. Praha: 2001, s. 13

⁶²Srov. SVOBODA, Emil, *Dědické právo*, sv. 3, Praha: Cs. Kompas, 1946, s. 72

⁶³TILSCH, Emanuel, *Dědické právo Rakouské*. Praha: Bursík a Kohout, 1905, s. 102–109

Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.“

Mělo to vliv v otázkách převzetí práva. Na území nového státu platilo právo, které platilo na jednotlivém území v době trvání Rakouska – Uherska. Byl tím sice zajištěn plynulý přechod práva, ale také právní pluralismus, později už jen právní dualismus, neboť Hlučínsko převzalo právo pruské, české země převzaly právo rakouské, Slovensko a Podkarpatská Rus pak převzaly uherské právo.

Hlučínsko po čase pruské právo úplně vytlačilo a vznikl problém, jak se vypořádat s rozdílnými úpravami v rakouském a uherském právu. Mezi oběma právními řády panovaly významné rozdíly, a to především ve struktuře práva. V českých zemích platilo právo rakouské, z čehož plynulo, že se úprava zákonné dědické posloupnosti dále řídila ustanoveními v ABGB, ovšem na Slovensku platilo právo uherské, které připouštělo právo nepsané a právní obyčej. Zákonná intestátní dědická posloupnost řízená právem uherským nakonec platila na Slovensku až do roku 1950. Sjednocení této úpravy na celém území tehdejšího Československa přinesla až úprava v občanském zákoníku z roku 1950.

1.4 Úprava intestátní dědické posloupnosti na Slovensku (1918 – 1950)

Vývoj intestátní dědické posloupnosti na území Slovenska byl oproti českému území značně odlišný. Rozdíl spočíval především v tom, že na území Slovenska nikdy neplatilo rakouské právo, ale recipované právo uherské, což vedlo k tomu, že se na území Československa nalzáme v právním dualismu. Uherské recipované právo však nebylo tvořeno psanými zákony, ale jednalo se o právo obyčejové opírající se o rozhodnutí soudu opírající se o ustanovení §§ 1 – 18 části I. „*Dočasných súdndnych praviediel*“⁶⁴. Navíc oproti ABGB byla preferována intestátní dědická posloupnost před posloupností testamentární. Dědic nabýval pozůstalost jako celek s tím, že za závazky ručí pouze do výše nabytého dědictví. Tímto se uherské právo platící na Slovensku podstatně lišilo od práva na území, kde platilo ABGB. Dědic se navíc mohl rozhodnout, zda závazky uhradí nabytým majetkem anebo je vyplatí vlastním majetkem. Dále je vhodné zmínit, že do dědictví nepřecházela osobní práva zůstavitele ani předměty a

---

⁶⁴ROUČEK, František, ed. a SEDLÁČEK, Jaromír, ed. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl. 3., §§ 531–858.* Praha: ASPI Publishing, ©2002. 680 s. Komentáře velkých zákonů Československých; sv. 1, s 323–325,

majetek, který byl předmětem odkazu upraveného závěti. Podle tehdejší teorie je dědic povolaný, aby:

„ju osvobodil od brečen a aby splnil poslednú voľu zostaviteľovu.“⁶⁵

Dědicem se mohl stát i nasciturus, splnil-li podmínky, že v době zůstavitelovy smrti byl již počatý a narodil-li se živý. Jedná se o podobnou úpravu, jaká platí i dnes na našem území a jaká platila v době účinnosti ABGB. Aby se zákonný dědic mohl stát dědicem, bylo však nutné, aby byl způsobilý dědictví přijmout. Slovenské právo upravovalo důvody, pro které se zákonný dědic nakonec dědicem nestal. Jednalo se o tyto důvody:

- *„kto zabil zostaviteľa, alebo se o to pokúsil,*
- *kto záveť zostaviteľovu úmyslné zničil, zatajil alebo zpreneveril,*
- *kto prekazil, aby zostaviteľ mohol záveť učiniť alebo zmeniť“⁶⁶.*

Kdo se takového činu proti zůstaviteli dopustil, na toho se pohlíželo, jako by se zůstavitelovo smrti nedožil a zemřel před ním.

1.4.1 První dědická třída

V první dědické třídě nabývali pozůstalost zůstavitelovi potomci rovným dílem. Bylo nutné se však vypořádat s otázkou nemanželského dítěte. Nemanželské dítě, bylo ve vzájemném dědickém svazku pouze se svou matkou a jejími příbuznými, nikoliv se stranou otce a proto na straně matky vystupuje jako dítě manželské i když má matka jiné manželské děti.⁶⁷ Bylo to dáno tím, že podle tehdejší soudní praxe zastupuje nemanželské dítě svou matku a proto po ní a ona po něm, může dědit. Tento případ nastal tehdy, pokud matka zemřela a dědictví nenabyl nikdo z příbuzných, ani zákonní potomci, předci či poboční příbuzní. V tomto případě pak na místo řádného dědice nastupoval nemanželský potomek a hledělo se na něho, jak by byl manželský. Dítě

---

⁶⁵FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ A., *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi: so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o poyemkovej reforme*, 3. vydání, Bratislava 1935, s. 600, s. 431

⁶⁶FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ A., *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi: so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o poyemkovej reforme*, 3. vydání, Bratislava 1935, s. 600, s. 432

⁶⁷ROUČEK, František, ed. a SEDLÁČEK, Jaromír, ed. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl. 3., §§ 531–858*. Praha: ASPI Publishing, ©2002. 680 s. Komentáře velkých zákonů Československých; sv. 1, s 334

z domnělého manželství anebo dítě z dodatečně uzákoněného manželství patřilo do stejného příbuzenského svazku, jako dítě zákonné, a proto mělo práva potomka manželského. Podobné postavení mělo i dítě adoptované. To zůstalo v dědickém svazku se svými pokrevními příbuznými a navíc dědilo i po adoptantovi, jako by bylo jeho manželským potomkem, ovšem s rozdílem, že nezastupuje svého zemřelého adoptanta v dědictví, které mu připadlo od jeho příbuzných, což je důsledek specifického systému zákonné dědické posloupnosti, kterou dále v práci rozvedu.

Pokud se potomek, který by se stal zákonným dědicem, nedožije zůstavitelovo smrti, nastupují na jeho místo jeho děti popřípadě další potomci, kteří dědí rovným dílem podíl svého rodiče. Jedná se o známý princip reprezentace. V první dědické skupině se dodržoval princip započtení. To znamenalo, že dědici museli vydat vše, co za zůstavitelova života od něj nabyli, anebo byla na danou věc vznesena výhrada započtení. Jednalo se především o věno, výbavu, příspěvek na zařízení domácnosti, na založení obchodu, povolání a další. Započtení sloužilo k tomu, aby nemohli být jednotliví dědici znevýhodňováni na úkor druhých, neboť měli mít stejné postavení. Předměty či peníze převedené do sumy peněz, které za života zůstavitele nabyli, se připočítala k pozůstalosti a následně se rozdělila zpět mezi dědice rovným dílem, kdy se od tohoto nabytého dílu odečetlo to, co dědic od zůstavitele obdržel. Obdržel-li nějaký dědic více, než kolik by činil jeho dědický podíl, tak nic nevrací, ale zároveň už z dědictví nic nenabývá. Institut prominutí, tedy možnost vyhnout se započtení, presumovala soudní praxe za předpokladu, že zůstavitel výslovně oznámil, že se jedná o dar.⁶⁸ Jedná se o stejný institut, který platí i v dnešním právu.

1.4.1.1 Příklad rozdělení dědictví v první dědické třídě

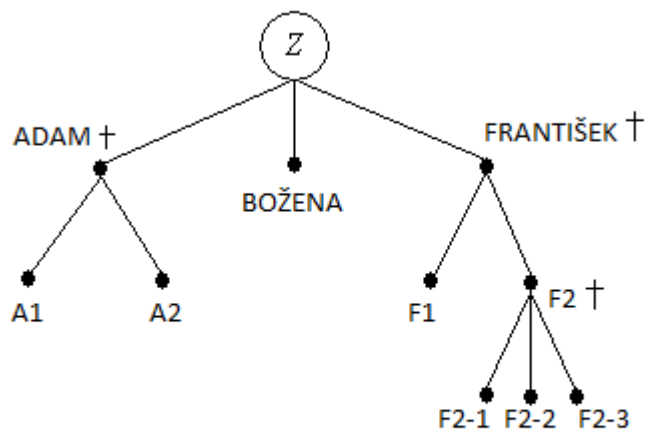
Pro lepší pochopení dělení v této dědické skupině použiji následující příklad. Zůstavitel zanechal dědictví ve výši 200.000,- Kč. Syn **ADAM** dostal za jeho života 15.000,- Kč, dcera **BOŽENA** dostala věnem 30.000,- Kč a syn **FRANTIŠEK** dostal na založení obchodu 50.000,-Kč. Pro lepší pochopení vztahů mezi dědici poslouží úprava jednotlivých rodinných vztahů v obrázku č. 1.

---

⁶⁸FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ A., *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi: so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o poyemkovej reforme*, 3. vydání, Bratislava 1935, s. 600, s. 434

Obr. č. 1 – Strom života v příkladu č. 1

Zdroj: Fajnur, Záturecký, *Nástin súkromného práva*, s. 435, 1924, zpracování vlastní⁶⁹

Jako celkovou pozůstalost je potřebu brát sumu částek: 200.000 + 20.000 + 30.000 + 50.000 = 300.000,- Kč. Na každého z dědiců připadá jako částka 100.000,- Kč jako dědictví. Ovšem v tomto příkladu se projeví princip započtení, tzn., že od této částky musíme odečíst to, co za života zůstavitele dědici dostali.

ADAM tedy dostane 80.000,- Kč, resp. pokud by se nedožil zůstavitelovy smrti, pak by na jeho místo nastupovaly jeho děti **A1** a **A2**, které by dědili každý 40.000,- Kč. **BOŽENA** by dostala 70.000,-Kč a poslední potomek **FRANTIŠEK** by získal 50.000,- Kč, pokud by se dožil zůstavitelovy smrti. Z důvodu, že se tak nestalo, zdědí jeho dítě **F1** částku 25.000 a syn **F2** také částku 25.000,- Kč. Na základě toho, že se syn **F2** nedožil smrti svého otce, budou po něm dědit jeho děti (**F2-1; F2-2; F2-3**) každé 16.666,-Kč.⁷⁰

⁶⁹Vysvětlivka obrázku: Křížky značí smrt dědice před smrtí zůstavitele, vzdálenější bod je vzdálenější příbuzný od zůstavitele, který je na základě principu reprezentace povolána na místo dědice. Z = zůstavitel.

⁷⁰FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ A., *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi: so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o poyemkovej reforme*, 3. vydání, Bratislava 1935, s. 600, s. 435

1.4.2 Druhá dědická třída

K dědické posloupnosti v druhé dědické třídě dochází za předpokladu, že zůstavitel nemá potomky, kteří by mohli dědit v první dědické třídě. Nemá-li tedy zůstavitel potomky, dostaneme se do situace, kdy musíme rozeznávat v pozůstalosti majetek zděděný či větvený a majetek získaný. Právě dělení tohoto majetku je největší zvláštnost celého systému intestátní dědické posloupnosti v uherském právu.

Zděděným nebo také větveným majetkem je hodnota,

1. *kteřá zůstavitelovi připadla dědictvím po předchozích příbuzných a to jak ze strany matky, tak ze strany otce,*
2. *dále se jednalo o dar, který získal zůstavitel od svého předka (př. věno dceři, koupený pozemek pro syna),*
3. *hodnota, kterou zdědil na základě zákonné posloupnosti od některého ze svých příbuzných.*⁷¹

Získaným majetkem je poté vymezen negativně, když jím rozumíme tu část pozůstalosti, která zbývá po odečtení větveného majetku. Největší význam tohoto dělení spočívá v tom, že nedědí-li potomek v první dědické třídě, kde ještě nedochází k rozlišování pozůstalosti, vrací se větvený majetek zpět větvi, ze které přišel. Takovýto majetek pak připadá na nejbližšího předka v patřičné větvi a nežije-li, dědí jeho potomci na základě principu reprezentace a to stejně, jako docházelo k dědické posloupnosti v první dědické třídě. Větvený majetek mají *a priori* nabývat descendentí (potomci) v dané větvi, ale není-li jich, nabývají ho nejbližší ascendentí (předci), a dále na základě principu reprezentace jejich potomci. V tomto právu je také pamatováno na případ, že zůstavitel nemá ve větvené linii žádného žijícího příbuzného. V tu chvíli ztrácí větvený majetek charakter větveného a stává se majetkem získaným a dochází k dědění dle druhé dědické třídy.

Dědic, který se stal dědicem větveného majetku, má právo požadovat, aby mu „in natura“ byl vydán majetek, který zůstavitel za svého života získal. Pokud větvený

---

⁷¹FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ A., *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi: so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o poyemkovej reforme*, 3. vydání, Bratislava 1935, s. 600, s. 436

majetek zůstavitelovo vinou ztratil na hodnotě, může se dědic domáhat náhrady na poklesu hodnoty (např. zůstavitel dostal dům, o který se nestaral, a proto je špatném stavu a snížila se jeho hodnota). V opačném případě, nabude-li dědic majetek za života zůstavitele v určité hodnotě (např. cenné papíry), je povinný větvený dědic toto zhodnocení odevzdat do získaného majetku ⁷² Pro lepší pochopení v dělení větveného majetku poslouží následující příklad.

1.4.2.1 Příklad nabývání větveného majetku v druhé dědické třídě

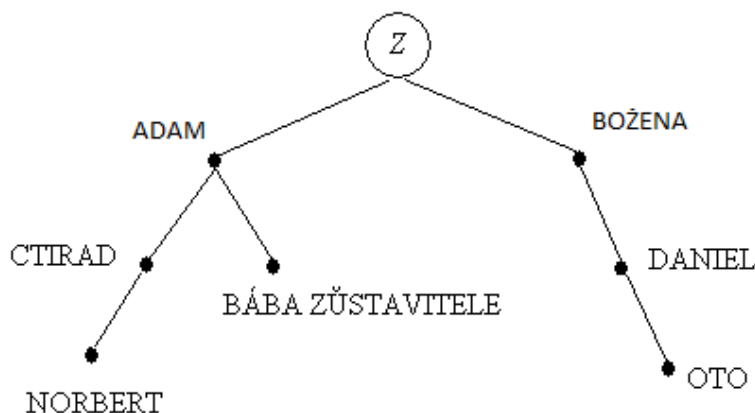
Po zůstavitelově dědovi, **CTIRADOVI**, připadlo dědictví ve výši 100.000,-Kč zůstavitelovo otci **ADAMOVI**, který předal dědictví ve výši 80.000,- Kč zůstaviteli. V druhé větvi, matčině, připadlo od děda zůstavitele, **DANIELA**, matce zůstavitele dědictví ve výši 20.000,- Kč a z matky na zůstavitele připadlo dědictví ve výši 50.000,- Kč. Celá pozůstalost činí 200.000,- Kč. V tomto příkladě připadá celých 80.000,- Kč zpět do otcovy linie (do linie ADAMA), jestli už nežije, tak pak na jeho potomky. Nemá-li **ADAM** potomky, pak celá částka připadá na **CTIRADA**, neboť zůstavitel za svého života získal 80.000,-Kč z otcovy linie. Druhé větvi pak částka 50.000,- Kč přejde zpět na **BOŽENU** a případně na její potomky. Není-li tomu tak, připadá tato částka na **DANIELA**, ale pouze ve výši 20.000,- Kč, neboť v takové výši přišlo. Na předky **NORBERTA** a **OTA** žádný majetek nepřichází, protože od nich žádný nepřišel.⁷³

---

⁷²FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ A., *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi: so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o poyemkovej reforme*, 3. vydání, Bratislava 1935, s. 600, s. 437

⁷³FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ A., *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi: so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o poyemkovej reforme*, 3. vydání, Bratislava 1935, s. 600, s. 438

Obr. č. 2 – Strom života v příkladu č. 2

Zdroj: Fajnur, Záturecký: *Nástin súkromného práva*, s. 438, 1924, vlastní zpracování

1.4.2.2 Získaný majetek

Majetek, který nespadá do výše jmenovaného vymezení, dědí v první řadě manžel zůstavitele. Tato úprava se v uherském právu nazývala jako *manželské dědické právo*. Toto právo se vztahovalo jednak na majetek získaný během manželství, tzn., že z dnešního pohledu bychom řekli, že sem patří vše, co manželé za trvání manželství společně přinesli do společného jmění manželů, ale zároveň se vztahovalo také na majetek získaný před nabytím manželství. Použije se vždy, pokud nejsou manželé rozvedení. Jednalo se o rozdíl oproti ustanovením v rakouském ABGB, které rozlišovalo, zda spolu manželé žijí, či nikoliv. Tzn., že i v situaci, kdy manželé spolu nežijí, jim slovenské právo přiznává právo na dědictví získaného majetku. Zjistí-li se, že bylo manželství nezákonné, nabývá dědictví ten druh, který byl „*bonae fidei*“ neboli v dobré víře, že je manželství řádně uzavřeno. Nedožil-li se manžel zůstavitelovy smrti, získají dědictví ze získaného majetku zůstavitelovo pokrevní příbuzní ve vzestupné a pobočné linii společně a skupinově. Toto dělení probíhá na základě parentel, a to jak ve větvi otcovské, tak i mateřské a bližší příbuzný vylučuje příbuzného vzdálenějšího.⁷⁴ Oproti úpravě v ABGB neměl manžel právo na povinný díl a mohl po zůstaviteli získat majetek pouze za předpokladu, že neměl děti a měl nějaký získaný majetek.

⁷⁴FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ A., *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi: so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o poyemkovej reforme*, 3. vydání, Bratislava 1935, s. 600, s. 440

1.4.2.3 Příklad nabývání získaného majetku v druhé dědické třídě

Nemá-li zůstavitel manžela, dědí z $\frac{1}{2}$ otec a z druhé $\frac{1}{2}$ matka. Nežije-li jeden z rodičů z rodičů a nemají ani potomky, nabývá dědictví v plné výši ten z rodičů, který je naživu. Nežijí-li zůstavitelovi rodiče ani jejich potomci, poté přechází dědictví na staré rodiče zůstavitele, ve výši $\frac{1}{4}$ pro každý pár starých rodičů. Z toho plynulo, že $\frac{1}{2}$ získá větev ze strany otce a druhou $\frac{1}{2}$ větev ze strany zůstavitelovo matky. Platí zde stejný princip reprezentace, jako u rodičů zůstavitele. Další, kdo se může stát dědicem, za předpokladu, že dědictví nezíská nikdy z předchozích příbuzných, jsou prarodiče zůstavitele. Ti nabývají pozůstalost rovným dílem ve výši $\frac{1}{8}$ na osobu. Nežije-li některý z prarodičů, získá jeho podíl druhý z manželů. Nežije-li jeden pár z větve, získá tento podíl druhý pár a nežije-li ani jeden pár z příslušné větve, přecházejí jejich podíl do větve druhé.⁷⁵ Takto pokračuje dělení dále, dokud jsou pokrevní či vzdálení příbuzní.

1.4.3 Vdovské právo

Specifický příklad manželského dědického práva, kdy manžel byl šlechticem nebo honorací. Za této situace připadaly určité movité věci vdově a to i proti přímému potomkovi zůstavitele. Jednalo se o:

- 1. manželovo snubní prsten, jeho obvyklé spřežení, polovina hřebčina čítající nejméně 50 kusů,*
- 2. jeden dětský podíl ze získaného majetku manžela, bez ohledu na to, kdy byl získaný.*

Toto vdovské právo náleží do doby, dokud nosí jméno zemřelého manžela. Vdově jakéhokoliv stavu přísluší vdovské právo, které jí umožňuje mít v držbě celou pozůstalost a používat z ní i částky, které nebyly pozůstalostí dány do dědictví, např., byl-li dědicem zůstavitelovo potomek, tak vdova používala jeho zděděný majetek. Zároveň se v tomto právu vyskytoval prostředek omezení vdovského práva, a to ze strany zákonného potomka vdovy. Do doby nezletilosti mohla vdova nakládat s majetkem potomka, ovšem po dosažení zletilosti mohl potomek žádat, aby bylo

---

⁷⁵ ROUČEK, František, ed. a SEDLÁČEK, Jaromír, ed. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl. 3., §§ 531–858.* Praha: ASPI Publishing, ©2002. 680 s. Komentáře velkých zákonů Československých; sv. 1, s 338 – 341

vdovské právo omezeno na míru slušné výživy. Potomci, kteří pocházejí ze zůstavitelova předchozího života, měli možnost omezit vdovské právo maceše, byla-li měšťanského stavu ještě na nižší míru.⁷⁶

1.4.4 Nepominutelný dědic a povinný díl

I v uherském právu nacházíme institut nepominutelného dědice, který omezuje testamentární posloupnost. Oproti dnešní úpravě je nepominutelný dědic v této době rozšířen o rodiče, kteří mají stejný nárok jako potomci. Potomek, který byl v posledním pořadí pominut, a nejsou zde důvody k vydědění, může po dědicích požadovat povinný díl ve výši ½ toho, co by dostal, zemřel-li by zůstavitel bez závěti. Podíl může být vyplacen v penězích, nebo ve zděděném majetku, ovšem opět se zde uplatňuje započtení všeho, co za života zůstavitele potomek obdržel. Rodič může také žádat svůj povinný díl za stejného předpokladu, jako potomek a také mu náleží ½ toho, co by zdědil, neučinil-li by zůstavitel poslední pořadí. Povinný podíl se vypočítává ze základu čisté hodnoty pozůstalosti, tedy majetku bez dluhů. Opět je tedy povinný díl nárokem obligačním, neboť nemusí být placen dědictvím, ale je vyčíslena pouze částka.

1.4.5 Vydědění

Zůstavitel má možnost potomka za svého života vydědit, aby k tomu došlo, muselo se jednat, jako dnes, o podstatný a zákonný důvod. Tehdejší právo uvádělo tyto důvody:

- „ukládá-li dieťa jemu alebo druhému rodičovi o život,
- ho, nebo druhého rodiča hrubo uráža,
- vedie zarputile nemravný alebo marnotratný život“

a potomek může vydědit své rodiče, pokud:

- „ukrutně a hrozně tresce bez spravdivivej príčiny a bez väčšieho previnenia“.⁷⁷

Na osobu vyděděnou se pohlíželo, jako by se zůstavitelovy smrti nedožila.

---

⁷⁶ FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ A., *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi: so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o poyemkovej reforme*, 3. vydání, Bratislava 1935, s. 600, s. 445

⁷⁷ FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ A., *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi: so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o poyemkovej reforme*, 3. vydání, Bratislava 1935, s. 600, s. 450

1.5 Úprava intestátní dědické posloupnosti dle zákona č. 141/1950 Sb.

Úprava intestátní dědické posloupnosti byla nově upravená po druhé světové válce v tzv. středním občanském zákoníku účinného od roku 1951. Jednalo se o první totalitní úpravu, která sjednotila soukromé právo na celém území Československa.⁷⁸ Jak jsem v předešlých kapitolách psal, na Československém území nebylo jednotné právo, což bylo zapříčiněno nejen rozdílnou úpravou na území Rakouska – Uherska, které První republika inkorporovala na základě recepční normy č. 11/1918 Sb. do našeho právního řádu, ale také druhou světovou válkou, která znamenala utlumení většiny základních práv a svobod člověka. Na základě těchto událostí bylo nezbytné znovu kodifikovat a sjednotit právo na území Československa. Bylo toho dosaženo vydáním občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., kde byla intestátní posloupnost upravena v části páté, hlavě pětatřicáté.

Jelikož se jednalo o socialistickou úpravu, která byla pod silným vlivem tehdejšího Sovětského svazu, byla diametrálně odlišná od předcházejících úprav dědického práva. Socialisté spatřovali v dědickém právu velkého nepřítele, neboť podle tehdejší teorie:

*„Základom výrobných vzťahov je spoločenské vlastníctvo výrobných prostriedkov, kdy už niet ani vykorisťovateľ'ov, ani vykorisťovaných“.*⁷⁹

Z tohoto myšlení vycházela snaha o omezení jednak vlastnictví v rukou jednotlivců, tak i možnost, aby si vlastnictví dědili příbuzní mezi sebou. Proto omezení pocítila i úprava dědického práva, když se začala uplatňovat slova K. Marxe o tom, že:

„zánik dědičského práva bude prirodzeným dosledkom toho prebudovania spoločnosť,“

což vedlo k tomu, že byl značně omezen majetek, který se mohl dědit. Předmětem dědictví tak byl pouze osobní majetek občana, za předpokladu, že na něj bylo pohlíženo jako na obvyklý⁸⁰. Podle tehdejšího myšlení to mělo vést k upevnění socialistické rodiny a harmonickému spojení osobních zájmů se zájmem kolektivního státu.⁸¹ Socialistům dále také vadilo, že doposavad platná testamentární úprava umožňovala,

⁷⁸KNAPP, Viktor. A kol., *Dědické právo*, sv. 3, 2. vyd. Praha: Orbis, 1955, s. 11

⁷⁹PLANK, Karol., *Dědičské právo*, 1. vydání, Bratislava: Právnický ústav m. spravdnosti, 1954, s. 7

⁸⁰KNAPP, Viktor. A kol., *Dědické právo*, sv. 3, 2. vyd. Praha: Orbis, 1955, s. 30

⁸¹PLANK, Karol., *Dědičské právo*, 1. vydání, Bratislava: Právnický ústav m. spravdnosti, 1954, s. 7–8

aby majitelé výrobních prostředků mohli „*bez práce*“ žít z práce jiných. Tento fakt pak vedl k nerovnostem a nespravedlnostem, což považovali za zrcadlo společnosti. Nebylo tedy možné, aby se dědil majetek, který byl ve státním či družstevním vlastnictví.⁸²

Na základě těchto myšlenek se došlo k závěru, že testamentární dědická posloupnost, do té doby ve většině úprav preferována, byla přednostně nahrazena zákonnou posloupností, která byla dle tehdejšího názoru spravedlivější. Největší výtce čelil testament v tom, že mohli dědit i jiní dědici, nežli příbuzní, čímž docházelo k „*okrádání*“ rodiny, kterému chtěla nová úprava zabránit. Vedlo to k tomu, že ačkoliv nebyl testament z občanského zákoníku úplně vypuštěn, tak byl natolik omezen, že ztrácel podstatný funkční význam, protože nesměl být na újmu zákonným dědicům. Aby byla závěť platná, nesměla odporovat řeči zákonu, postavení zákonných dědiců, musela být v souladu se všeobecným zájmem a splňovat formální náležitosti. Jelikož splnění těchto podmínek bylo velice komplikované, přenechala pole působnosti zákonné posloupnosti.

Ta ale doznala také významných změn, když došlo k přejmenování a omezení počtu dědických skupin a tím i k zúžení potencionálních dědiců. Tvůrci argumentovali podobně jako u testamentu, že možnost dědit by měli mít pouze nejbližší příbuzní, což poskytuje záruku koncentrace a centralizace kapitálu a zajistilo se tím, že dědic byl ve skutečně osobním a citovém vztahu k zůstaviteli⁸³. Další novotou této úpravy pak byla úprava tzv. *spolužijící osoby*, která mohla být za dědice povolána. Ačkoliv se jednalo o osobu, která nemusela být se zůstavitelem v příbuzenském poměru, dostala možnost, aby byla za splnění podmínek povolána za zákonného dědice. Aby se mohla stát dědicem, musely být splněny tyto podmínky:

- *žila nejméně po dobu jednoho roku se zůstavitelem před jeho smrtí ve společné domácnosti, jako člen rodiny a která se o domácnost zůstavitele starala jako o společnou domácnost nebo,*
- *kteřá byla odkázána na zůstavitelovu výživu.*

Smyslem bylo posilovat rodinné, osobní a citové vztahy. Úprava zákonné posloupnosti upravovala dvě dědické třídy, a pokud nikdo v těchto třídách nedědil, připadala pozůstalost státu ve formě odúmrti, která byla upravena v ustanovení §533.

⁸²KNAPP, Viktor. A kol., *Dědické právo*, sv. 3, 2. vyd. Praha: Orbis, 1955, s. 9

⁸³PLANK, Karol., *Dědické právo*, 1. vydání, Bratislava: Právnický ústav m. spravedlnosti, 1954, s. 7–9

1.5.1 Náležitosti zákonné posloupnosti

K tomu, aby došlo k přechodu pozůstalosti na dědice, jsou nutné náležitosti. Nejdůležitější byl pro intestátní dědickou posloupnost dědický titul, který je ustanoven v § 513:

„Nenabude-li dědictví dědic ze závěti, jsou místo něho povoláni dědicové zákonní, a čeho nenabude žádný dědic, připadne jako odúmrt' státu.“

Vystává tak otázka, ačkoliv jsem výše psal něco jiného, zda má závěť přednost před zákonem, když je na ní odkazováno jako první. Právní věda na tuto otázku měla odpověď, když tvrdila, že:

„Testamentární dědění nemělo přednost, neboť bylo v rozporu se všeobecnými zásadami a s funkčním zaměřením dědického práva v té době.“⁸⁴

Další náležitostí je existence zákonného dědice. Ti byli rozděleni na několik okruhů na základě blízkosti k zůstaviteli. Jednalo se o tyto dědické okruhy:

1. *děti a další potomci, resp. osvojenci,*
2. *pozůstalý manžel,*
3. *rodiče, resp. osvojitelka,*
4. *spolužijící osoby,*
5. *sourozenci,*
6. *prarodiče.⁸⁵*

Z výčtu vyplývá, že okruh dědiců je omezen na nejbližší příbuzné a vylučuje pobočnou linii příbuzenství. Z toho plyne že, sestřenice, bratrance, tety ani strýcové neměli právo dědit, neboť nepatřili do nejbližších příbuzných. Zákon jejich vyřazení ze zákonné posloupnosti zdůvodňoval tím, že mají možnost nabýt dědického podílu jako spolužijící osoba, kterou se tito příbuzní mohli stát, čímž došlo k naplnění citové a rodinné podmínky. Kromě toho, že bylo nutné sjednotit právní úpravu na celém území Československa, tak bylo také nezbytné sjednotit okruh zákonných dědiců na celém území, neboť v Čechách byl do té doby poměrně široký okruh dědiců, kdežto na

---

⁸⁴PLANK, Karol., *Dědičské právo*, 1. vydání, Bratislava: Právnický ústav m. spravedlnosti, 1954, s. 49

⁸⁵PLANK, Karol., *Dědičské právo*, 1. vydání, Bratislava: Právnický ústav m. spravedlnosti, 1954, s. 52

Slovensku byl neomezenější.⁸⁶ Pořadí dědiců v dědických skupinách bylo odvozeno od výše jmenovaného okruhu dědiců, přičemž dědil-li někdo v první dědické třídě, tak tím automaticky vylučoval dědice v druhé dědické třídě. Více tříd tento zákoník neznal. Poměrně nízký rozptyl byl vykompenzován částečně principem reprezentace, který byl poměrně propracovaný a upravoval možné varianty nabytí dědického podílu u nejbližších příbuzných.

1.5.2 První dědická skupina

První dědická skupina byla upravena v ustanovení § 526, kde se pravilo:

V první skupině dědí rovným dílem zůstavitelovy děti a pozůstalý manžel.

Nebyl rozdíl, zda se jednalo o pokrevní děti nebo osvojence. Manžel zde byl postaven naroveň dětem, a dědil s nimi „*a priori*“ rovným dílem. V nabývání podílu rovným dílem ovšem existovala výjimka, kdy mohl mít manžel nárok na vyšší podíl. Bylo to tehdy, žil-li manžel se zůstavitelem ve společné domácnosti. Měl tak nárok nejen na dědický podíl, ale také na nedoplatky z odměny za práci, či důchodu a to až do výšky jednoměsíčního příjmu.⁸⁷ Rozšiřujícím principem pro dědické skupiny byl princip reprezentace. Ten byl zakotven v ustanovení § 527:

„Nedožije-li se dítě zůstavitelovy smrti, nabývají jeho dědického podílu rovným dílem jeho děti; jestliže se smrti zůstavitelovy nedožily ani tyto děti nebo některé z nich, dědí stejně jako potomci.“

Ten umožnil, aby se vnuk, či vnučka, stali přímým zůstavitelovým dědicem, pokud se zůstavitelovy smrti nedožije jeho dítě. Ty měly nárok ve stejné výši jako jejich rodič a tento podíl si dělily mezi sebou stejným dílem. Pro příklad, *případala-li na zůstavitelovo dítě 1/2 pozůstalosti a již nebyl mezi živým, a zanechal-li po sobě dva potomky, dědil každý potomek 1/4 pozůstalosti*. Princip reprezentace nebyl v tomto směru omezen, takže nabytí dědictví mohli pravnucci a i jejich potomci. Výlučnými dědici jsou v první dědické skupině potomci zůstavitele. Pokud by zůstal manžel v první dědické skupině sám, nezdědí celou pozůstalost, ale jeho nárok přechází do druhé dědické skupiny, kde byl doplněn další okruh dědiců.

⁸⁶PLANK, Karol., *Dědické právo*, 1. vydání, Bratislava: Právnický ústav m. spravedlnosti, 1954, s. 53

⁸⁷KNAPP, Viktor. A kol., *Dědické právo*, sv. 3, 2. vyd. Praha: Orbis, 1955, s. 30

1.5.3 Druhá dědická skupina

Nemá-li zůstavitel žádné potomky, popř. ani manžela, přechází dědický podíl do druhé dědické skupiny. Dědicové druhé dědické skupiny jsou upraveny v ustanovení § 528:

„Není-li zůstavitelových potomků, dědí pozůstalý manžel v druhé skupině a spolu s ním zůstavitelovi rodiče, jakož i osoby, které se zůstavitelem žily nejméně podobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti jako členové rodiny a které z toho důvodu pečovaly o společnou domácnost nebo byly odkázány výživou na zůstavitele.“

Dědicové jsou tedy manžel, rodiče a tzv. spolužijící osoba. Manžel dědil nejméně ½ z pozůstalosti, neboť přešel s nárokem z první dědické skupiny. Zbytek si dělí rovným dílem ostatní dědici. Neměl-li zůstavitel manžela, dělili si pozůstalost mezi sebou všichni stejným dílem. I v této dědické skupině platil princip reprezentace, takže nedědil-li rodič, přecházel jeho dědický podíl na jeho potomky, což byli ve vztahu k zůstaviteli jeho sourozenci. Ti dělili podíl ve velikosti, jaký náležel jejich rodiči. Podle § 528 je dědicem ze zákona v druhé dědické skupině mimo jiné ta osoba, která se zůstavitelem žila nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti jako člen rodiny a která z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost. Jednalo se především o vzdálenější příbuzné (většinou v pobočné linii), kteří žili se zůstavitelem, ale ze znění zákonné posloupnosti by neměli jinak nárok na dědický podíl, družku, tvořila-li se zůstavitelem nesezdaný pár nebo o chovance, který byl odkázán na zůstavitelovu výživu.⁸⁸ Ačkoliv zákonná definice spolužijící osoby je poměrně srozumitelná, tak se v praxi vyskytl problém s výkladem pojmu domácnost, který nebyl nikde upraven. Tomu udělalo konec **rozhodnutí lidového soudu civilního v Praze z 19. října 1959, 5 C 185/59**⁸⁹. Který domácnost definoval takto:

„Společnou domácností je však rozumět skutečné spolužití více osob ve spotřebním společenství, při čemž jednotliví členové přispívají k úhradě společných potřeb podle svých možností a schopností a každý člen si obstarává v rámci tohoto společenství vše, čeho potřebuje. Podle potřeb se podílejí členové domácnosti na všech výhodách tohoto společenství, ať jde o společné bydlení, nebo stravování, ošacení, zábavy, výlety, prázdninový pobyt atd. Vzájemné příspěvky se nehodnotí, je tu pocit sounáležitosti k

⁸⁸PLANK, Karol., *Dědičské právo*, 1. vydání, Bratislava: Právnický ústav m.spravedlnosti, 1954, s. 57-58

⁸⁹rozhodnutí judikováno pod číslem 34/1960 Sb.

jednomu celku, v němž každý podle možnosti přispívá. Bydlení několika osob ve společném bytě není ještě společnou domácností, i když snad nájemné, plyn, elektrika a jiné platy nesou všichni společně rovným dílem, jestliže jinak si každá osoba žije na svůj účet a k ostatním nemá bližšího hospodářského ani citového vztahu.“

Výlučnými dědici jsou v této skupině všichni. Nebyl-li žádný dědic v této dědické skupině, připadala pozůstalost státu jako odúmrt'.

Dalším důležitým rozhodnutím bylo vysvětleno, jak je to s posuzováním společné domácnosti za předpokladu, že byl zůstavitel několik měsíců před svou smrtí v nemocnici. **Rozhodnutím krajského soudu v Praze z 19. 2. 1952, judikovaný pod spisovou značkou 21 Ok 44/52** upravil, že:

„Tím, že zůstavitel strávil několik měsíců před smrtí v nemocnici, nepozbyly osoby, které s ním žily ve společné domácnosti jako členové rodiny a z tohoto důvodu pečovaly o společnou domácnost, dědického nároku po zůstaviteli, jestliže pobytem zůstavitele v nemocnici nedošlo ke zrušení společné domácnosti a uvedené osoby žily v této společné domácnosti alespoň rok, před zůstavitelovou smrtí.“

Zprvu přinášela spolužijící osoba poměrně dost rozpaků, jak je tomu například v postavení sourozence zůstavitele za předpokladu, že již nežijí zůstavitelovi rodiče a sourozenec žije ve společné domácnosti se zůstavitelem. I na tuto otázku odpovídal soud v **rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu z 28. 3. 1952, Cz 87/52**:

„Jsou-li u dědice, který by dědil podle ustanovení § 530⁹⁰ zákona č. 141/1950 Sb., splněny i předpoklady dále stanovené v ustanovení §528⁹¹ téhož zákona, nelze mu upírat dědický nárok podle tohoto ustanovení, je-li pro něho příznivější. Bylo-li však už uznáno, že jsou tu podmínky dědění podle ustanovení § 528 zákona č. 141/1950 Sb., vylučuje dědění podle ustanovení §530 tohoto zákona.“

---

⁹⁰ §530 – nedožil-li se zůstavitelovy smrti některý z rodičů, nabývají dědického podílu tohoto zemřelého rodiče rovným dílem jeho děti, a není jich, jeho rodiče.

⁹¹ §528 – Není-li zůstavitelových potomků, dědí pozůstalý manžel v druhé skupině a spolu s ním zůstaviteli a rodiče, jakož i osoby, které se zůstavitelem žily nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti jako členové rodiny a které z tohoto důvodu pečovaly o společnou domácnost nebo byly odkázány výživou na zůstavitele.

Další otázka, kterou musel soud ve výkladu ustanovení toho zákona rozhodnout, jak je ve vztahu polorodý sourozenec k dědictví, byl-li povolán jako dědic na základě principu reprezentace po rodiči. Na tuto otázku dalo odpověď **rozhodnutí krajského soudu v Českých Budějovicích z 3. 3. 1954, Co 9/54**, kde se pravilo, že:

„Je-li tu z dědiců ze zákona jen polorodý sourozenec zůstavitele, nabývá celého dědictví a nikoliv jen díl, který by náležel jeho rodiči, kdyby se dožil zůstavitelovy smrti. Nenastává tedy částečná odúmrt' ohledně dílu, který by byl připadl druhému předzemřelému rodiči zůstavitele.“⁹²

1.5.4 Nepominutelný dědic a povinný díl

I tato úprava v ustanovení § 551 znala pojem nepominutelný dědic. Opět měla za účel zasahovat do testamentární posloupnosti a omezit ji. V této době považoval zákon pouze potomka, s jednou výjimkou, za neopominutelného dědice a přiřazoval mu i povinný díl ve výši, která závisela na tom, zda byl potomek zletilý nebo nezletilý. Nezletilý potomek, který měl zákonem zajištěnou vyšší ochranu z důvodu věku a nemožnosti se sám zaopatřit, musel získat povinný díl ve výši, který by mu příslušel, kdyby došlo k zákonné dědické posloupnosti. Zletilý potomek měl poté nárok na $\frac{3}{4}$ svého zákonného podílu. Celkově tedy bylo možné omezit dědický podíl potomků pouze ve výši $\frac{1}{4}$ zákonného podílu, což byl signál, že zákonná dědická posloupnost potomky chrání. Výjimku v samostatném postavení potomka jako nepominutelného dědice byl zvláštní případ, když se rodiče zůstavitele ocitli v hmotné nouzi. Za takovéto situace se rodiče stávali taktéž nepominutelným dědicem a měli nárok ve výši $\frac{3}{4}$ jejich zákonného podílu. Zde můžeme jednoznačně vidět snahu o co nejvyšší zabezpečení nejbližší rodiny po zůstavitelově smrti a omezení testamentární dědické posloupnosti.⁹³ Povinným dílem v této úpravě opět rozumíme obligačním nárokem nepominutelného dědice na peněžní částku vyjádřenou z hodnoty jejich zákonného podílu.

---

⁹² BÍLEK, P., ŠEŠINA, M.: *Dědické právo v předpisech let 1925-2001* /1. vyd.. Praha: 2001, s. 113–114

⁹³ KNAPP, Viktor. A kol., *Dědické právo*, sv. 3, 2. vyd. Praha: Orbis, 1955, s. 37

1.6 Úprava intestátní dědické posloupnosti dle zákona č. 40/1964 Sb.

Intestátní dědická posloupnost upravená zákonem č. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů je současná účinná právní úprava. Oproti zákoníku ABGB zde nalezneme poměrně strohou úpravu dědického práva, která byla navíc rozšířena v občanském zákoníku až velkou novelou a to zákonem č. 509/1991 Sb. Tento občanský zákoník nahradil úpravu z roku 1950. Abych mohl správně popsat právní stav v tomto zákoně, bude nutné rozdělit zákoník na dvě časové etapy. První bude od doby jejího vzniku do roku 1991 a druhá od roku 1992, kdy došlo k demokratizaci občanského zákoníku, až do současnosti.

1.6.1 Období od roku 1964 do roku 1991

V této podkapitole budeme hovořit o období od 1. 4. 1964 do 31. 12. 1991 a všechna ustanovení paragrafů vycházejí ze zákona č. 40/1964 Sb. v původním znění. V tomto období upravoval občanský zákoník tři dědické skupiny, čím došlo k rozšíření intestátní dědické posloupnosti o jednu skupinu.

Ustanovení §473 upravovalo první dědickou skupinu, která byla převzata z předchozího zákoníku a dědily v ní zůstavitelovy děti a manžel, každý rovným dílem. Zemřel-li potomek dříve než zůstavitel a zanechal po sobě potomky, tak ti nabývali uvolněný podíl po svém rodiči. Jedná se o opět o systém reprezentace, který byl upraven v ustanovení §473 odst. 2.

Druhá dědická skupina byla upravena v ustanovení §474 odst. 1. V této dědické skupině dědili stejně jako v předchozím zákoníku rodiče, manžel a tzv. spolužijící osoba⁹⁴. V odst. 2 se ustanovovalo, že se v této dědické skupině dědí rovným dílem, s výjimkou manžela, kterému náležela nejméně 1/2 dědictví. Jak manžel, tak i rodiče se mohli stát výlučnými dědici. V této dědické skupině již nenalezneme systém reprezentace, tak jak byl známý v předchozí skupině, neboť neměl-li zůstavitel rodiče, připadala celá pozůstalost manželovi. Tato změna měla za následek přetržení přirozeného rodového sepětí a dala možnost k uplatnění graduálního systému dědění, kdy i jeden z rodičů mohl vyloučit nejen své potomky, ale také potomky druhého z rodičů, kteří nebyli jeho

---

⁹⁴ která byla definována na základě soudního rozhodnutí **rozhodnutím lidového soudu civilního v Praze z 19. října 1959, 5 C 185/59**,

vlastními dětmi (*tzv. nevlastní děti*).⁹⁵ Ze systému reprezentace, tak jak byl znám v předchozím zákoníku, vznikla nová dědická skupina.

Ta byla definována v ustanovení §475. Dědí zde zůstavitelovi sourozenci, s tím, že je u nich setřen rozdíl mezi plnorodými a polorodými sourozenci, protože nemají své dědické právo odvozené od svých rodičů. Vedle sourozenců dědí v této dědické skupině i *tzv. spolužijící osoba*, pokud splní zákonné podmínky pro dědění.⁹⁶ Na základě faktu, že ani v této dědické skupině nebyl použit systém reprezentace, mohlo se teoreticky stát, že celou pozůstalost a tedy výlučným dědicem, se stala právě spolužijící osoba.⁹⁷

1.6.2 Období 1991 až do současnosti

V této kapitole budeme hovořit o období od 1. 1. 1992 až do současnosti. Na základě novely zákonem č. 509/1991 Sb. došlo k podstatné úpravě občanského práva jako celku.⁹⁸ Jedná se o úpravu, která je v současnosti platná a podle které se řídí veškeré vztahy, které v dědickém právu vznikají. Podstata změny spočívala v tom, že se rozšířil okruh zákonných dědiců. Ze tří dědických skupin, došlo k rozšíření na čtyři. Zákonná posloupnost byla zároveň odsunuta na druhé místo, neboť začala být preferována testamentární dědická posloupnost. Jelikož se přeci jen jednalo o novelu, nebyla odstraněna stávající systematika občanského zákoníku, takže stále nalezneme úpravu intestátní zákonné posloupnosti před testamentární. Další výraznou novelou, zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, byl v roce 2006 do zákonné posloupnosti zakomponován registrovaný partner, který získal stejné oprávnění jako manžel. V nové úpravě již není registrovaný partner jmenován hned za manželem, jak je tomu v této úpravě, ale je mu vyhrazen vlastní ustanovení §3020, kde se o jeho právech hovoří.

I zde je pojmána intestátní dědická posloupnost, jako pojistka, aby mohl majetek přejít na příbuzné, a aby zůstal v rodině. Proto jsou dědici rozděleni do skupin, a to podle příbuzenského vztahu k zůstaviteli, od nejbližších příbuzných, až po vzdálené. Cílem dědického práva mělo být zajištění potomků zůstavitele, *tzv. descendantů*, popřípadě

⁹⁵MIKEŠ, Jiří a MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2005. 350 s., s. 41

⁹⁶Srov., SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012. 1019 s. Právo. s. 533

⁹⁷MIKEŠ, Jiří a MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2005. 350 s., s. 41

⁹⁸ Pro účely této práce bude v textu pod zkratkou OZ myšlena současná účinná právní úprava občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

jejich potomků (*ty nazýváme descendenty druhého stupně, jsou jimi vnučky či vnuci*)
„Proto se v prvních třech skupinách setkáváme se systémem parentelním, kdy je snaha, aby pozůstalost přešla na osoby, které jsou příbuzensky odvozené od společného předka, doplněné systémem reprezentace, který zajišťoval vstup vzdálenějšího příbuzného na uvolněné místo jejich předka, bližší potomka ve vztahu k zůstaviteli.“⁹⁹
Zcela jiný systém je ve čtvrté dědické skupině, kde nalezneme systém graduální. Znamená to, že na místo dědice nastupuje člen starší generace. Přednost má ten, koho od zůstavitele odděluje menší počet zrození.¹⁰⁰

1.6.3 První dědická skupina – §473

„V první skupině dědí zůstavitelovy děti a manžel nebo partner, každý z nich stejným dílem.“

V této první parentele jsou upřednostňováni descendenti, tzn., že dědí zůstavitelovy děti a manžel, popř. registrovaný partner. Zákon nerozlišuje, zda se jedná o děti manželské, nemanželské nebo osvojené. V České republice dochází k tzv. legalizaci, kdy je na tyto děti pohlíženo, jako na rovné. Každý z dědiců dědí rovným dílem, kdy výlučným dědicem se mohou stát pouze potomci zůstavitele. Nedožije-li se potomek zůstavitelovy smrti, přechází dědický podíl na jeho děti. Jedná se o tzv. princip reprezentace, který upravuje odst. 2 §473.

1.6.4 Druhá dědická skupina – §474

„Nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí v druhé skupině manžel nebo partner, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele.“

V druhé dědické skupině dochází k dědické posloupnosti za předpokladu, že nejsou způsobilí dědici v první dědické skupině. Jedná se druhou parentelu, kde jsou preferováni ascendenti, tzn., rodiče, manžel či partner zůstavitele a spolužijící osobu.

---

⁹⁹MIKEŠ, Jiří a MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2005. 350 s., s. 38

¹⁰⁰MIKEŠ, Jiří a MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2005. 350 s., s. 39

Podíly se vypořádají tak, že manželovi náleží polovina pozůstalosti a ostatní si druhou polovinu dělí rovným dílem. Spolužijící osoba musí splňovat stejné předpoklady, jako v zákoně 141/1950 Sb. Výlučnými dědici jsou zde jak manžel, který zdědí nejméně ½ pozůstalosti, tak i rodiče zůstavitele.¹⁰¹ Dědí-li pouze spolužijící osoba, přechází do třetí dědické skupiny. V této dědické skupině nenalezneme ani princip reprezentace, neboť sourozenci mají vlastní úpravu v třetí dědické skupině. Právě u pojmu spolužijící osoba by bylo vhodné upozornit na pojem domácnost, který nebyl v minulé úpravě zákonem upraven. Tento pojem je definován v ustanovení § 115 OZ:

„Domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby.“

Abychom dostáli této definice, je zapotřebí, aby došlo k soužití dvou a více osob, které budou skutečně, trvale spolu žít a zároveň se spolupodílet na úhradě svých nákladů, na chodu domácnosti a kdy jsou jejím stálým členem. Z tohoto vyplývá, že návštěvy příbuzných, ať už jsou sebečastější, v definici spolužijící osoby neobstojí. Stejně tak neobstojí osoba, která sice žije ve společném obydlí se zůstavitelem, ale nepodílí se na úhradě společných nákladů a pouze spolu sdílí společnou místnost, jak je tomu například při vysokoškolských studiích. Dalším příkladem, který splňuje definici tohoto pojmu je osoba, která je na zůstaviteli závislá nebo odkázána na jeho výživu. Může se jednat například o sourozence, který u zůstavitele žije, soustavně se připravuje na budoucí povolání a zůstavitel ho živil. Právě takovýto případ může vyvolávat konflikt v postavení sourozence jako dědice, neboť jedna osoba může mít nárok v několika skupinách. Takováto osoba má pak nárok na podíl, vyplývající z lepšího postavení v dědické skupině.

1.6.5 Třetí dědická skupina – §475

„Nedědí-li manžel, partner ani žádný z rodičů, dědí v třetí skupině stejným dílem zůstavitelovi sourozenci a ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele.“

---

¹⁰¹ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 2 sv. Velké komentáře., s. 1436

V třetí dědické skupině dědí vedle spolužijící osoby také sourozenci zůstavitele. Výlučnými nabyvateli dědictví jsou všichni. Oproti předchozí skupině, zde není stanoveno, že by spolužijící osobě náležel větší podíl než sourozencům, takže podíly jsou rovné. V současné době nerozlišujeme, zda se jedná o sourozence polorodé, nebo plnorodé, z čehož plyne, že oba mají stejné postavení. Je nutné také zmínit, že vedle těchto pokrevních sourozenců, nastupuje na místo dědice také osvojenec, který se procesem osvojení stal plnoprávným členem zůstavitelovo domácnosti. Zároveň zde nalezneme i princip reprezentace, takže nedědí-li nějaký sourozenec zůstavitele, dědí jeho potomci stejný podíl, jaký příslušel jejich rodiči. Na základě soudního rozhodnutí **Sou R NS č. 895 – NS sp. Zn Cdo 132/2001** došlo k omezení principu reprezentace pouze na neteře a synovce, neboť se má za to, že snahou zákonné dědické posloupnosti je to, aby dědili nejbližší příbuzní:

„Nedědí-li některý ze sourozenců zůstavitele, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti. Nedědí-li však některé z dětí sourozenců zůstavitele, jeho děti již k dědění povolány nejsou.“¹⁰²

Nedojde-li k zákonné posloupnosti ve třetí dědické skupině, přechází se k poslední, čtvrté dědické skupině.

1.6.6 Čtvrtá dědická skupina – §475a

„Nedědí-li žádný dědic ve třetí skupině, ve čtvrté skupině dědí stejným dílem prarodiče zůstavitele a nedědí-li žádný z nich, dědí stejným dílem jejich děti.“

Čtvrtá dědická skupina je nejnovější skupina v intestátní dědické posloupnosti v rámci současného účinného zákoníku. Do systému byla přidána až novelou v roce 1992 a snahou bylo, aby omezila odúmrt'. Je založena na jiném principu, než předchozí tři skupiny. Je založena na myšlence, že nenajde-li se dědic v dopředné, parentelní, linii, dochází ke zpětnému dědění, tedy, že dědictví přechází na předky, což je systém graduální. Proto jsou v této skupině dědici prarodiče zůstavitele, v předchozích úpravách nazývaní staří rodiče. Výhodou v tomto systému má dědic, který je k zůstaviteli co nejbliže v počtu zrození. Dědici dědí všichni rovným dílem. Každý žijící

---

¹⁰² Srov. ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 2 sv. Velké komentáře., s. 1437

pár prarodičů, či jednotlivý prarodič, vylučuje ostatní potencionální dědice, například potomky prarodičů. Z toho můžeme dovodit, že žije-li alespoň jeden prarodič zůstavitele, může zdědit celou pozůstalost. Nežije-li žádný prarodič, přechází dědictví na jejich děti, což jsou ve vztahu k zůstaviteli strýcové a tety. Tím je ale reprezentace v této skupině ukončena. Pokud nenabude nikdo dědictví v této skupině, stává se odúmrtí a přechází na stát.

1.6.7 Vydědění

I současná úprava, tak jako některé předchozí úpravy, upravuje možnost vydědit potomka. Tato možnost je úzce spojena s pojmem nepominutelný dědic, který bude vysvětlen v následující podkapitole. Zákon stanovuje důvody, na základě kterých je možné potomka vydědit. Tyto zákony jsou situovány tak, aby nedocházelo k svévolnému vydědování potomků. Zákon v ustanovení §469 a upravuje následující důvody:

- a) *v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech,*
- b) *o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl,*
- c) *byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku,*
- d) *trvale vede nezřízený život.*

Zůstavitel, aby mohl potomka vydědit, musí ještě za svého života sepsat listinu o vydědění. Ta toto sepsání jsou kladeny stejné důvody, jako na sepsání závěti. Tím, že zůstavitel vydědí potomka, hledí se na potomka, jako by se zůstavitelovo života nedožil a vztahuje se to i na jeho děti, není-li v dokumentu o vydědění stanoveno, že se to pouze vztahuje na osobu zůstavitele.¹⁰³

---

¹⁰³Srov. ŠVESTKA, J, ed. a DVOŘÁK, J, ed. *Občanské právo hmotné. 3, díl 4–6., Rodinné právo – Autorské a patentové právo – Dědické právo. 5.*, jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 306 s, s. 283–286

1.6.8 Nepominutelný dědic a povinný díl

Nepominutelný je v současné právní úpravě upraven v ustanovení §449, kde je o něm pojednáváno takto:

„Nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků.“

Z toho opět vyplývá, že zákon rozeznává dva typy potomků, zletilé a nezletilé. Nezletilý potomek má nárok na celý zákonný podíl, neboť je hoden vyšší ochrany, který mu zákon přiznává. Takováto osoba nemá takovou možnost, aby se o sebe postarala, navíc by to měla být osoba, která nemůže vykonávat práci z důvodu nedosažení potřebného věku, nebo se soustavně připravuje na budoucí povolání formou studia. Zletilý potomek má pak nárok na ½ svého zákonného dědického podílu, neboť mu již zákon nepřiznává takovou ochranu. Opět je nutné zmínit, že povinný díl je obligačním nárokem, vyjádřeným v penězích, který musí nepominutelný dědic získat. Z tohoto plyne, že nemá nárok na části pozůstalosti.

1.6.9 Speciální ustanovení ohledně intestátní dědické posloupnosti

Ačkoliv nalezneme komplexní úpravu intestátní dědické posloupnosti v občanském zákoníku, neměli bychom zapomenout na fakt, že po roce 1990 byla intestátní dědická posloupnost upravena i v dalších zákonech, ve kterých vystupuje jako „*lex specialis*“ k občanskému zákoníku.

Nejdůležitějším a nejvýznamnějším takovýmto zákonem, který bych chtěl zmínit, je zákon č. 403/1990 Sb. o zmírnění následků některých majetkových křivd. Tento zákon v ustanovení § 3 obsahoval intestátní dědickou posloupnost, kterou upravoval následovně:

(1) Zemřel-li vlastník nebo byl-li prohlášen za mrtvého, vydá se odňatá věc dalším oprávněným osobám v tomto pořadí:

a) dědic ze závěti, dožil-li se dne účinnosti tohoto zákona;

b) děti vlastníka a jeho manžel, který žije ke dni účinnosti tohoto zákona; není-li některé z dětí vlastníka v den účinnosti tohoto zákona naživu, jsou na jeho místě oprávněnými osobami jeho děti, a není-li naživu některé z nich, jeho potomci;

c) rodiče vlastníka, nejsou-li naživu osoby uvedené pod písmenem b), kteří se dožili dne smrti vlastníka;

d) sourozenci, kteří žijí ke dni účinnosti tohoto zákona. V případě, že některý ze sourozenců ke dni účinnosti tohoto zákona nežije, jsou oprávněnými osobami na jeho místě jeho žijící děti.

(2) Nejsou-li osoby uvedené v odstavci 1, vydá se odňatá věc dědici vlastníka, a není-li naživu, jeho žijícím dětem.

(3) Náležela-li odňatá věc do spoluvlastnictví více osob, jsou oprávněnými osobami spoluvlastníci podle výše svých podílů; nežije-li některý z nich, řídí se pořadí dalších na jeho místě oprávněných osob podle odstavců 1 a 2.

Z tohoto vyplývalo, že byla-li zůstaviteli na základě tohoto zákona vrácena věc, nebo byla-li zůstaviteli přiznána peněžní náhrada za tyto věci, přechází nárok na dědice v pořadí, v jakém tento zákon určil. Opět je zde vidět, preferenci testamentární dědické posloupnosti. Intestátní dědická posloupnost pak kopíruje posloupnost v OZ, ovšem se specifickými odlišenostmi. Nejdříve byly za dědice povolány:

- 1. děti a manžel, s tím že je zde v odst. 2 zakotven princip reprezentace, a proto mohli získat majetek zůstavitelovo vnuci či jejich děti,*
- 2. dále byli za dědice povoláni rodiče, za předpokladu, že neměl děti a manžela,*
- 3. a naposledy sourozenci zůstavitele, popřípadě jejich děti.*

Je zde vidět, že tento zákon kopíruje úpravu před novelou z roku 1992, z čehož plyne, že již neodpovídá současné účinné úpravě v OZ a také spatřujeme rozdíl v tom, že manžel se mohl stát výlučným dědicem spolu s dětmi v první dědické skupině.

1.7 Úprava intestátní dědické posloupnosti dle zákona č. 89/2012 Sb.

Oproti účinnému občanskému zákoníku (dále také „OZ“)¹⁰⁴ doznala intestátní dědická posloupnost v nové platné úpravě občanského zákoníku (dále také „NOZ“) podstatných změn. OZ ačkoliv mnohokrát novelizovaný, obsahoval pouze strohý výčet ustanovení paragrafů dědického práva a k materii intestátní dědické posloupnosti se vyjadřoval pouze v nutných mezích. Významná a vítaná změna přichází v nové právní úpravě. Změna struktury a obsahu dědického práva je patrná při prvním seznámení, kdy je dědické právo upraveno v ustanoveních paragrafů §§1475 – 1720, tedy v 245 paragrafech, oproti současné úpravě, kdy je materie dědického práva upravena v ustanovení §§460 až 487, tedy pouze v 27 paragrafech. I přes rozšíření úpravy je ale oproti občanskému zákoníku z roku 1964 intestátní dědická posloupnost odsunuta až na poslední místo, mezi nabývacími tituly. Zákoník před intestátní dědickou posloupností preferuje nejdříve závěť a poté dědickou smlouvu. Intestátní dědická posloupnost by měla být pouze doplňujícím titulem, který upraví majetkové vztahy z pozůstalosti v případě, že výše uvedené nabývací tituly neupravují nabytí celé pozůstalosti nebo že vůbec nejsou zůstavitelem pořízeny. Je zde vidět jednoznačná snaha o dosažení vyšší dispozitivnosti v lidském jednání, která sice nalezneme i v současné úpravě dědického práva, ale ze strany zákonodárce na ní není kladen takový důraz. Z jejího logického řazení lze tedy dovodit, že intestátní dědická posloupnost, tvořená kogentními ustanoveními, měla mít přednost. Je to dáno pozůstalostí a dobou, ve které byl současný občanský zákoník tvořen, ačkoliv byl novelizací v roce 1991 podstatně změněn. Odsun této úpravy na poslední místo je reakcí na skutečnost, že by si každý člověk měl rozhodovat o nakládání se svým vlastnictvím sám, dle svého uvážení.

V nové úpravě vznikly i nové dědické tituly a zároveň došlo k rozšíření intestátní dědické posloupnosti na šest dědických tříd. Ty jsou upraveny v ustanoveních §§ 1633 – 1641 v kapitole „*zákonná posloupnost*“. Největší změny doznaly dědické „skupiny“, neboť se jejich počet rozšířil ze 4 na 6 a přejmenovaly se na dědické třídy. Důvodem rozšíření byly požadavky praxe a také snaha o navrácení stavu, který platil v dědickém právu před nabytím účinnosti občanského zákoníku z roku 1950 a zároveň

---

¹⁰⁴ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění

snaha reagovat na prodlužování se věku lidské generace.¹⁰⁵ V úvodním ustanovení §1633 jsou stanoveny podmínky, za kterých zákonná dědická posloupnost nastává. Jedná se o situaci, kdy nedojde k dědické posloupnosti podle dědické smlouvy, ani podle závěti. Z tohoto ustanovení také vyplývá, že nová úprava považuje za delační důvod závěť, smlouvu a zákon. Zákonná dědická posloupnost pak může zahrnovat celou pozůstalost či její část.

1.7.1 První třída dědiců – §1635

„odst. 1: V první třídě dědiců dědí zůstavitelovy děti a jeho manžel, každý z nich stejným dílem.“

V první dědické třídě dědí zůstavitelovy děti a manžel. Zákon nerozlišuje děti plnorodé, polorodé či osvojené, ty jsou sami sobě položeny naroveň. Všichni tito dědici dědí rovným (stejným) dílem. Oproti minulé právní úpravě vypadl v nové úpravě dědického práva pojem registrovaný partner. Neznamena to však, že registrovaný partner nemá právo dědit. V ustanovení §3020 se uvádí, že:

„Ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.“

a znamená to, že registrovaný partner postaven na roven manželu, tak jak to vychází ze zákona o registrovaném partnerství, ale není v textu občanského zákona uváděn hned vedle manžela, jak tomu bylo doposavad.

„§1635 odst. 2: Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědický podíl stejným dílem jeho děti; totéž platí o vzdálenějších potomcích téhož předka.“

Jedná se o důležitou skutečnost, která osvědčuje, že nedědí-li zůstavitelovo dítě, nabývají dědický podíl stejným dílem jeho děti. V této úpravě je opět ukotven tzv. reprezentativní princip, který slouží k tomu, že nárok na dědický podíl se nedělí mezi ostatní dědice, jako je tomu například v jiných dědických třídách, ale pozvolně přecházejí na další pokolení oprávněného dědice. Ve svém důsledku je to důležitý a spravedlivý systém vedoucí k tomu, že část pozůstalosti, ať už peněžitá či majetková,

---

¹⁰⁵ portál justice.cz [online] [21. 10. 2012], dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

zůstává v rodině, které byla původně zákonem určena. Ve stávajícím zákoníku tento princip není přesně upraven, ačkoliv se z něj vychází na základě praxe a právní vědy.¹⁰⁶ Výlučnými dědici jsou pouze děti zůstavitele. Pokud by zůstavitel neměl děti, nebo by byly vyloučeny z dědické posloupnosti, a neměli by potomky, nemohl by manžel dědit sám v první dědické třídě, ale přešel by i se svým dědickým nárokem do druhé dědické třídy.

1.7.2 Druhá třída dědiců – §1636

„odst. 1: Nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé třídě manžel, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele.“

V druhé dědické třídě dědí tedy manžel, zůstavitelovi rodiče a tzv. spolužijící osoby. Dědění v této dědické skupině nastává za předpokladu, že nedědí v první dědické třídě zůstavitelovy děti. I v této dědické skupině dědí všichni dědici rovným (stejným) dílem, s výjimkou manžela, kterému přísluší nejméně $\frac{1}{2}$ z pozůstalosti, což je upraveno v odst. 2. Je to zapříčiněno tím, že přešel z první dědické třídy do druhé, takže mu náleží určité zvýhodnění. V této třídě se opět vyskytuje pojem tzv. spolužijící osoby. Zákon jí definuje stejně, jako v OZ.

„...ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele“.

Z toho vyplývá, že pokud takováto osoba splní tyto předpoklady, stává se taktéž dědicem. Má to význam především v případech, kdy žil zůstavitel v domácnosti se svým druhem, který, ačkoliv není v rodinném poměru k zůstavitelovi, má šanci na dědický podíl, samozřejmě za předpokladu, že zůstavitel neměl žádné potomky, kteří by tuto spolužijící osobu vyloučili. Dlouho se v historii řešila otázka, zda má takováto osoba mít nárok na dědický podíl. Nakonec v rámci Evropy převládl názor, že je vhodné, na základě fakticity života, aby byla spolužijící osoba zařazena do intestátní

---

¹⁰⁶ portál justice.cz [online] [21. 10. 2012], dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

dědické posloupnosti. V českém dědickém právu má navíc daleko lepší postavení než v jiných evropských státech, neboť je zařazena hned do druhé třídy. Jedním z hlavních důvodů je stav, kdy mnoho osob spolu žijí v neformálním svazku a není důvod je za to sankcionovat.¹⁰⁷ Významným pojmem, který v minulosti činil problémy, byla definice společné domácnosti. NOZ oproti ustanovení § 115 OZ nedefinuje pojem domácnost a to s odůvodněním, že „*oproti dosavadní úpravě se osnova vyhýbá legální definici domácnosti vzhledem k tomu, že „domácnost“ se i za nynějšího stavu chápe ve dvou významech (jako pospolitost spolužijících osob i jako zařízené obydlí). Který z těchto významů mají na mysli jednotlivá ustanovení osnovy, vyplývá z jejich formulace nebo z kontextu.*“¹⁰⁸ Domnívám se, že po nabytí účinnosti NOZ bude jistě zajímavé sledovat judikaturu soudů a také to, jak se k výkladu tohoto pojmu postaví, neboť nabytím účinnosti NOZ dojde k určitému přetržení stávající judikatury.

Vyskytne-li se situace, kdy bude mít dědic, nejčastěji sourozenec, nárok dědit jako spolužijící osoba, tak i jako sourozenec, bude opět dědit v té skupině, která je pro něj výhodnější a získá vyšší z možných dědických podílů.

1.7.3 Třetí třída dědiců – §1637

„odst. 1: Nedědí-li manžel ani žádný z rodičů, dědí ve třetí třídě stejným dílem zůstavitelovi sourozenci a ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele.“

Ve třetí dědické třídě dědí rovným dílem zůstavitelovi sourozenci a opět spolužijící osoba. V této dědické skupině opět nalezneme reprezentativní princip v odstavci 2., kdy nedědí-li zůstavitelovi sourozenci, dědí jejich děti a to stejný podíl, jaký připadal na sourozence. Právě tento princip je rozšířením této dědické třídy oproti stávající dědické skupině. Výlučnými dědici jsou jak sourozenci, tak i spolužijící osoba. Není-li ani jednoho z nich, nastupuje dědění ve čtvrté dědické třídě.

---

¹⁰⁷portál justice.cz [online] [21. 10. 2012], dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

¹⁰⁸portál justice.cz [online] [21. 10. 2012], dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

1.7.4 Čtvrtá třída dědiců – §1638

„Nedědí-li žádný dědic ve třetí třídě, dědí ve čtvrté třídě stejným dílem prarodiče zůstavitele.“

Čtvrtá dědická skupina je oproti předcházejícím úpravám odlišná v tom, že zde nenalezneme parentelní systém dědického práva, tedy nástupnictví descendentů, ale systém graduální, tedy nástupnictví ascendentů. Konkrétně můžeme říci, že nedědí-li zůstavitelovi potomci, sourozenci či rodiče, a dědické právo tedy nepřechází „dopředu“, pak přechází „dozadu“ na prarodiče, kteří jsou výlučnými dědici této čtvrté dědické třídy s vyloučením reprezentativního principu.

1.7.5 Pátá třída dědiců – §1639

„ odst. 1: Nedědí-li žádný z dědiců čtvrté třídy, dědí v páté třídě jen prarodiče rodičů zůstavitele.“¹⁰⁹

Nová třída, která se objevuje v této úpravě, je opět založena na principu graduálním a celkově rozšiřuje okruh dědiců, které stávající úprava nezná. Rozšíření je způsobeno tím, že čím dál tím častěji dochází k hromadným úmrtím mladých lidí či lidí ve středním věku, například z důvodu dopravních nehod, a poté se naskytá otázka, zda není vhodnější jim dědictvím pomoci ve stáří, neboť potřebují podporu a péči, než nechat dědictví státu.¹¹⁰ V páté dědické třídě dědí prarodiče rodičů.

„ ... prarodičům zůstavitelova otce připadá polovina dědictví, prarodičům zůstavitelovy matky druhá polovina. Obě dvojice prarodičů se dělí rovným dílem o polovinu, která na ně připadá.“

Z toho dělení plyne, že pozůstalost se dělí na osminy, kdy každý prarodič, jak ze strany otce, tak ze strany matky, získá osminu pozůstalosti. V této dědické třídě již nenalezneme reprezentativní princip, takže nedědí-li jeden z prarodičů rodičů, případně uvolněná osmina druhému členu.

---

¹⁰⁹ Viz. Příloha č. 4 – 5. Dědická třída dle NOZ

¹¹⁰ portál justice.cz [online] [21. 10. 2012], dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf

V odstavci 2 je pak upraveno, jak to bude, nebude-li dědit celá dvojice. Nastane-li takováto situace, připadnou dvě osminy (tedy jedna čtvrtina) druhé dvojici téže strany. Nedědí-li ani jedna dvojice téže strany, připadá dědictví dvojicím druhé strany ve stejném poměru, v jakém se dělí o polovinu dědictví, která jim připadá přímo.

1.7.6 Šestá třída dědiců – §1640

„odst. 1: „Nedědí-li žádný z dědiců páté třídy, pak dědí v šesté třídě děti dětí sourozenců zůstavitele¹¹¹ a děti prarodičů zůstavitele, každý stejným dílem¹¹².“

Další nově upravená dědická třída se opět vymyká současnému pojetí dědického práva, neboť se v této dědické třídě objevuje parentelně – graduální princip dědické posloupnosti, kdy přechází dědické právo na prasnynovce a praneteře. Jedná se o reakci na několikere příbuzenství, které je definováno v ustanovení § 1641:

„Je-li někdo se zůstavitelem příbuzný z více než z jedné strany, má z každé strany dědické právo, které by mu náleželo jako příbuznému z této strany.“

Zároveň zde dále nalezneme reprezentativní princip, kdy nedědí-li takovýto dědic, přechází jeho dědický nárok na jeho děti

„odst. 2: Nedědí-li některé z dětí prarodičů zůstavitele, dědí jeho děti.“

1.7.7 Nepominutelný dědic a povinný díl

Nepominutelného dědice a jeho úpravu nalezneme i v tomto novém občanském zákonu. Zprvu se v názorech odborné společnosti rozvíjely myšlenky, zda je vhodné mít v současné době takovouto úpravu. Z úvah nakonec došli k názoru, že na základě silného sociálního cítění bude vhodnější tuto úpravu v NOZ zanechat. Úprava je shodná se současnou úpravou v OZ a je tedy upravena poměrně úzce, než je tomu v okolních státech a než jak tomu bylo v minulosti.

Úpravu nalezneme v ustanoveních §§ 1642 – 1645. Hned první ustanovení zabývající se touto problematikou § 1642 hovoří o tom, že nepominutelnému dědici přísluší povinný díl. Za nepominutelného dědice pak na základě ustanovení § 1643 odst. 1 považujeme

¹¹¹ Viz. Příloha č. 5 – 6. Dědická třída – I. část dle NOZ

¹¹² Viz. Příloha č. 6 – 6. Dědická třída – II. část dle NOZ

potomka zůstavitele, a pokud nedědí on, přechází nárok na povinný díl na jeho děti. Z toho opět vyplývá princip reprezentace. Zákon opět rozlišuje potomky na zletilé a nezletilé. V ustanovení § 1643 odst. 2 definuje nároky těchto potomků, kdy nezletilý potomek má lepší postavení, neboť mu zákon přiznává $\frac{3}{4}$ z jeho zákonného podílu. Je to odůvodněno tím, že nezletilý potomek potřebuje k uspokojení svých potřeb větší prostředky, protože se předpokládá, že se připravuje na budoucí povolání ve školském či obdobném zařízení, nebo vůbec nepracuje a je odkázán na výživu. Zletilý potomek má nárok na $\frac{1}{4}$ svého zákonného podílu, neboť už zákon očekává, že se dokáže zabezpečit sám nebo každopádně lépe, než nezletilý potomek.

Pojem povinného dílu je pak v NOZ samostatně upraven v ustanovení § 1654 a následujících. Toto ustanovení řeší to, z čeho má být nepominutelnému dědici vyplacen povinný díl. Jedná se o důležité ustanovení, které chrání jednak nabyvatele dědictví a jednak nepominutelné dědice. Nepominutelný dědic získá peněžní částku ve výši jeho podílu a má-li se za vhodné, je možné, aby soud určil splátkový kalendář k úhradě tohoto podílu. Z toho opět vyplývá, že povinný díl je obligačním nárokem.¹¹³

1.7.8 Vydědění

Na institut nepominutelného dědice navazuje institut vydědění, jako možnost pro zůstavitele, aby ze zákonných důvodů zbavil svého potomka, čili nepominutelného dědice, jakéhokoliv nároku na dědický podíl. Rozlišujeme čtyři zákonné důvody vydědění, které jsou uvedeny v ustanovení § 1646. Jedná se o situaci, kdy potomek

- a) *neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi,*
- b) *o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevoval měl,*
- c) *byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze, nebo*
- d) *vede trvale nezřízený život.*

Pokud dojde k vydědění dědice, vztahuje se to i na jeho potomky, neprojevil-li zůstavitel za svého života, že je tomu jinak. Jak jsem již výše uvedl, vydědit je možné

---

¹¹³Srov., SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012. 1019 s. Právo. s. 860

pouze na základě zákonných důvodů. Jiné důvody se neberou za důvod vydědění. Způsob vydědění je pak totožný se způsobem pořízení či rušení závěti.

Dalším důvodem, který můžeme na základě zákona brát, jako důvod k vydědění nalezneme v ustanovení § 1647. Je to stav, který nastává tehdy, žije-li potomek marnotratným životem a je důvodné se domnívat, že svým potomkům nezanechá povinný díl. V tomto případě ovšem nenastává vydědění v pravém slova smyslu, neboť v tomto případě případně povinný díl na děti zůstavitele, nebo na jejich potomky.

1.7.9 Odúmrť

Pojem odúmrť se vyskytuje v dědických úpravách od samého počátku. Stále silněji roste snaha o vyloučení státu jako dědice. I to je jedním z důvodů, proč se dědické třídy rozšířili, aby pokryly více potencionálních dědiců. V novém občanském zákoníku je upravena v ustanovení § 1634, kde se praví, že:

„Nedědí-li žádný dědic ani podle zákonné dědické posloupnosti, připadá dědictví státu a na stát se hledí, jako by byl zákonný dědic; stát však nemá právo odmítnout dědictví.“

Stát se tedy stává dědicem vždy, neexistuje-li žádný dědic v zákonné dědické posloupnosti, ani není dědic na základě testamentu či odkazu a zůstavitel zanechal majetek, jehož aktiva přesahují závazky. Z toho vyplývá, že stát dědí jako „v sedmé dědické třídě“. Ačkoliv to dnes není časté a právě rozšíření dědických tříd má tomu případu zabránit, stále je nutné pamatovat na fakt, že se s pozůstalým majetkem přeci jen musí něco udělat. Výhodou pro věřitele je i to, že stát nemá právo odmítnout dědictví, tzn., že dojde k vypořádání věřitelů. Na druhou stranu dojde k vyrovnání pouze z toho, co stát v dědickém řízení nabude. Domnívám se, že bude-li to výhodné, může tyto závazky stát uhradit i z jiných finančních zdrojů a to například za předpokladu, že by zůstavitel měl vzácnou sbírku obrazů vysoké kulturní hodnoty, které by byly jeho jediným majetkem.

2 Komparace jednotlivých úprav s úpravou v zákoně č. 89/2012 Sb. a mezi sebou navzájem

V této kapitole budu porovnávat jednotlivé období a úpravy, které platily na našem území s úpravou v novém občanském zákoníku. Jedná se o stěžejní část mé diplomové práce, která by měla čtenáři jednoznačně vymezit změny, kterými dědické právo prošlo a také ukázat, jak se jednotlivé instituty změnili nebo jak vznikli. V komparaci budu postupovat stejně, jak je koncipována celá diplomová práce, od nejstarších úprav až po současnou platnou.

2.1 Komparace středověké intestátní dědické posloupnosti do roku 1579 s NOZ

České středověké dědické právo bylo odlišné nejen podle naší současné úpravy, ale i oproti římskému právu. Středověká intestátní dědické posloupnost prošla výraznými změnami, které měnily chápání dědického práva, a postupně docházelo ke změnám, které vyústily až v současnou úpravu.

2.1.1 Dědická posloupnost

Tak jako NOZ tak i středověké právo považovalo za základ intestátní dědické posloupnosti rodinu, ale nerozdělovala dědice do jednotlivých tříd. V nejdávnějších dobách mohli být dědici pouze mužští potomci zůstavitele. Největším rozdílem se současnou úpravou bylo chápání majetku, který se stává pozůstalostí. V koncepci NOZ patří do pozůstalosti veškerý zůstavitelův majetek, kdežto v prvopočátcích středověkého dědického práva docházelo k rozlišování, zda je v Zemských deskách zapsáno, že majetek patří dědicům nebo dětem. Jednalo se o významné omezení v dědické posloupnosti, neboť tím zůstavitel mohl rozhodnout, aniž by napsal závěť, zda určitý majetek zůstane v rodině anebo se stane součástí pozůstalosti.

V prvopočátcích tedy docházelo k dědění po otci, hlavě rodiny, a dědici byli mužští potomci. Postupem času bylo umožněno, aby byla za dědice povolána i dcera zůstavitele, za splnění zákonných předpokladů. Přiblížení stávající úpravě nalezneme ve Statutě Konrádově a jednalo se o významný posun v rozšíření okruhu způsobilých

dědiců. Jak docházelo k rozšiřování okruhu dědiců, od mužů k ženám, došlo i k rozšíření na ostatní blízké příbuzné. Ti opět nejsou rozdělováni do dědických tříd, tak jak je tomu v NOZ, ale rozhodnutí, zda se stanou dědici, se odvíjelo od příbuzenské blízkosti k zůstaviteli, přičemž tato příbuzenská vzdálenost byla až do čtvrtého stupně příbuzenství. To bylo omezení ve stejném slova smyslu, jako poslední, šestá, dědická třída v NOZ. Pokud nezískal pozůstalost žádný dědic, připadal státu jako odúmrt' stejně, jak je tomu v dnešním dědickém právu. Později rozšířilo Privilegium Vladislava Jagellonského stupeň příbuzenství až do desátého stupně, čímž se opět omezil králův nárok na odúmrt' a tehdejší právo upravilo stupeň příbuzenství dál, než je tomu v NOZ, kde je omezeno čtvrtým stupněm.

Důležitý rozdíl byl také v nazírání na nemanželské dítě. V současném pojetí dědického práva se nerozlišuje, zda se jedná o dítě manželské, nemanželské anebo osvojené. V tehdejší úpravě nemělo nemanželské dítě právo na pozůstalost a bylo na něj pohlíženo jako na něco méněcenného. Domnívám se, že v dnešní době by nebylo ani možné uvažovat, že by takovéto ustanovení mohlo platit, protože díky změně vnímání manželství resp. partnerství, by se jednalo o omezení základních práv a svobod člověka a společnost by něco takového odmítla.

Dalším rozdílem bylo i to, že nedělili potomci, které zůstavitele od sebe oddělil, nebo jeptišky, které pobírali doživotní plat. V dnešním právu a i v NOZ je rovnost všech potomků bez omezení a nemá na to vliv ani manželství, ani vstup do církevního či obdobného řádu. Manžel nebyl sice součástí intestátní dědické posloupnosti, ovšem i on měl nárok na část pozůstalosti. Jednalo se o věno, které se při smrti manžela vracelo manželce a v případě smrti manželky zůstávalo manželovi. Zde je vidět, že oproti pojetí v NOZ není manžel brán jako součást rodiny.

2.1.2 Dědická nezpůsobilost

Společné oběma úpravám je také to, že již bylo, resp. je, možné dědice prohlásit za nezpůsobilého dědit. V NOZ jsou stanoveny přesně důvody, na základě kterých bylo možné dědice prohlásit za nezpůsobilého. Důvody jsou nastaveny proto, aby nemohlo dojít ke zneužití. Jedná se o jinak formulované důvody, než jak je tomu v současnosti, ovšem se stejným obsahem. Pro tehdejší dobu se jen vyžadovalo:

„aby bláznivý a pošetilý potomek „zabil či hanebně ochromil“ svého otce či bratra.“

Opět zde vidíme nerovné postavení ve vztahu muže a ženy, která ačkoliv mohla nastoupit na pozici dědičky, ale pokud se potomek proti ní zachoval, jak je výše uvedeno, nejednalo se o žádný důvod k nezpůsobilosti stát se dědicem. V dnešní úpravě platí, že se dědic nesmí násilně projevit proti zůstaviteli či jeho rodině a ani proti jeho poslednímu pořízení.

2.2 Komparace městských práv království českého z roku 1579 posloupnosti s NOZ

Důležitým pramenem v poznání dědického práva byla jednoznačně tato publikace, která shrnula k roku 1579 platnou intestátní posloupnost. Vidíme zde daleko větší posun v chápání dědické posloupnosti s významnými prvky modernizace, které se přiblížila naší úpravě.

2.2.1 Dědická posloupnost

Ačkoliv stále nebyli dědici rozděleni na jednotlivé třídy, došlo fakticky k takovému rozdělení a o třídách hovoří i Pavel Kristián z Koldína.

Jako první nastupovali na místo dědice descendentí (*potomci zůstavitele*), poté ascendentí (*rodiče*), kolaterál (*sourozenci*) a nakonec prarodiče. Toto dělení následovalo až do desátého stupně příbuzenství. Prvotní dělení je shodné se současnou účinnou úpravou a díky tomu, že toto dělení je omezeno až do desátého stupně, tak je tato úprava širší než jak je tomu v NOZ, která je omezena pátým stupněm, a to i přes rozšíření která oproti účinné úpravě zaznamenala.

Dalším shodným prvkem je, že všichni potomci dědili rovným dílem, přičemž nezáleželo na tom, zda se jedná o muže anebo ženu jako dědičku, a uplatňoval princip reprezentace, neboť mohly dědit vnučky. Jednalo se o veliký posun a modernizaci intestátní dědické posloupnosti, která přispěla k omezení královny odúmrti a zvýšila společenskou důležitost dědické posloupnosti. Dalším posunem k současnosti bylo i to, že mohl dědit nenarozený potomek, *nasciturus*, narodil-li se živý. Bylo to z toho důvodu, aby došlo k zabezpečení tohoto potomka, neboť jeho narození mělo sílu zneplatnit závěť, nevěděl-li zůstavitel o tomto dítě. To v současnosti sice není možné,

ale i tak má nenarozené dítě obligační nárok na povinný díl, který mu zabezpečuje určitý majetek.

Další dělení příbuzných vycházelo z rozdělení na dvě skupiny:

„*tzv. strom slově přátel krevních*“¹¹⁴ a „*strom přátel příbuzných (manžel, manželka, tchán, zeť, tchýně, nevěsta, švagr, otčím...atd.)*“¹¹⁵

Toto dělení je zase zcela odlišné od chápání zákonné posloupnosti podle NOZ. Dnes je manžel řazen do první dědické skupiny jako nejbližší osoba k zůstaviteli společně s jeho dětmi. I tak je zde vidět posun a snahu o to, aby majetek zůstal v rodu a nepřecházel na panovníka. V NOZ pak nesmíme zapomenout na registrovaného partnera, který stojí na stejné úrovni jako manžel a spolužijící osobu, kterou středověké právo neznalo.

2.2.2 Ručení za závazky z dědictví

Pokud hovoříme o závazcích, je nezbytné zmínit, že v této době platí, stejně jako u nás, zásada, že každý je povinen dostát zůstavitelovo závazkům do výše nabytého podílu. Jedná se o správné nazírání na tento problém, neboť kdyby platila zásada jako v římské úpravě, mohlo by se stát, že se tím utlumí zájem o dědictví a docházelo by například k rozkrádání zůstavitelovo majetku ze strany nejbližších příbuzných, kteří by pak toto jednání popřeli a dědictví by odmítli.

2.3 Komparace intestátní dědické posloupnosti dle OZZ s NOZ

2.3.1 Dědická posloupnost

Obnovené zřízení zemské z roku 1627 přineslo významné změny v intestátní dědické posloupnosti, když zavedlo dědické třídy, tak jak je známe v dnešní úpravě. Dědických tříd bylo celkem pět a byly tvořeny nejbližšími příbuznými.

První dědickou třídu tvořili příbuzní v pokolení přímém v sestupné linii, nazývané jako **descendenti** neboli potomci. Toto chápání dědické posloupnosti je stejné jako v NOZ s tím, že opět není manželka řazena do této třídy, jak je tomu v NOZ. Poprvé již

---

¹¹⁴ příloha č. 3 – Strom krevnosti

¹¹⁵ Pavel Krystyan z Koldína; Upr. Josef Jireček, *Práva městská království českého*, s. 175

můžeme hovořit o parentelním principu řazení dědiců, tedy řazení od potomků dál, který se zde poprvé objevuje.

Ve druhé dědické třídě nalezneme **ascendenty**, což jsou příbuzní v pokolení přímém, ale chápané ve vzestupné linii. Zde se poprvé objevuje graduální princip, který známe dodnes především ze čtvrté dědické skupiny OZ a čtvrté a páté dědické třídy NOZ.

Třetí dědická třída je tvořena **kolateráty**, což jsou příbuzní v pokolení vedlejším. Jedná se o sourozence zůstavitele, kteří jsou v úpravě NOZ také upraveny ve třetí dědické třídě.

Čtvrtá třída označuje za dědice **manžele mezi sebou** a pátá třída je tvořena **královskou korunou**. Tyto poslední třídy jsou zcela odlišné od pojetí zákonné dědické posloupnosti dle NOZ. Manželce v našem právu přísluší místo v první dědické skupině, neboť v dnešním pojetí je chápána jako nedílná součást zůstavitelovy rodiny. Ani odúmrt' není upravena v samostatné dědické třídě, ale stojí vně dědických tříd, jako poslední možnost, nemá-li zůstavitel nikoho, kdo by mohl pozůstalost získat.

2.4 Komparace intestátní dědické posloupnosti dle ABGB s NOZ

Všeobecný občanský zákoník rakouský je považován za jeden z nejvýznamnějších kodexů v Evropě. Na našem území, nutno podotknout, že pouze na území Čech a Moravy, platil až do roku 1950. Jednalo se dlouho dobu jeho platnosti a i to značí, o jak významnou úpravu se jednalo. Nutno podotknout, že právě tato úprava byla jednou, která inspirovala tvůrce NOZ.

2.4.1 Dědická posloupnost

Dědická posloupnost je koncipována do dědických tříd stejně, jak je tomu v NOZ a zná celkem čtyři dědické třídy, což je o dvě třídy méně, než jak je tomu v NOZ. Stejně jako v NOZ je tato posloupnost založena na rodinných a příbuzenských vazbách, což mají oba zákoníky společné.

V první dědické třídě jsou pak povoláváni **descendenti**. Opět je zde zásadní rozdíl v tom, že do této třídy nepatří pozůstalý manžel. Potomci pak dědí stejným dílem a

nalezneme zde princip reprezentace, což je stejné jako v NOZ. Z toho je vidět, jak moderním zákoníkem ABGB byl i přes to, že vznikl v roce 1811.

Do druhé dědické třídy pak řadíme zůstavitelovy **ascendenty**, tedy rodiče. Mezi rodiči je rovnost a tudíž oba z rodičů dědí stejně. Opět se jedná o stejně koncipovanou třídu jak je tomu v podobě NOZ. Je zde upraven princip reprezentace, kdy nedědí-li rodiče, dědí jejich potomci, tedy sourozenci zůstavitele, kterým ale patří v NOZ samostatná třetí dědická třída. Stejně jako v současnosti, tak i ABGB nerozlišuje sourozence plnorodé, či polorodé. Je zde upravena rovnost mezi potomky, a dále také mezi mužem a ženou. Jedná se o významný posun v nazírání na nemanželské děti, které se přibližuje moderní společnosti a je stejná s NOZ. Třetí a čtvrtá dědická třída je odlišná od pojetí dědických tříd v NOZ. Je zde založen princip reprezentace shodně jako v druhé dědické třídě. Stejně jako v předchozích dobách, ani ABGB neznal pojem spoližijící osoba, a tudíž se mohli stát dědici pouze příbuzní.

2.4.2 Právo pozůstalého manžela

Právo manžela je v ABGB upraveno odlišně, než jak je tomu v NOZ. Nenajdeme ho v žádné dědické třídě, ale stojí vně. Jednalo se o vybočení z rodinné posloupnosti, a proto stál manžel zcela mimo posloupnost. Manželovi náležel podíl ve výši $\frac{1}{4}$ pozůstalosti. To mohlo za určitých okolností činit více, než obdrží manžel v první dědické třídě dle NOZ, to za situace, měl-li zůstavitel více jak čtyři potomky. Tato kvóta však rostla na základě toho, zda docházelo k dědění na základě druhé až čtvrté dědické třídy. Tato úprava se vyrovnává úpravě NOZ, kdy manžel v druhé dědické třídě získá minimálně $\frac{1}{2}$ z pozůstalosti, což dle úpravy v ABGB stejné. Tak jako NOZ se manžel mohl stát výlučným dědicem. I tak se domnívám, že ačkoliv dědické právo manžela zaznamenalo posun oproti předcházejícím letům, tak se stále v úpravě ABGB nacházel v situaci, která mu nepřísluší a kterou mu zabezpečuje úprava v NOZ.

2.4.3 Vydědění

Stejně jako NOZ, tak i ABGB zná institut povinného dílu a vydědění. Na rozdíl od NOZ neobsahoval ABGB důvody k vydědění, jen muselo být toto vydědění sepsáno stejně jako závěť. Ve sporu o tom, zda byl dědic oprávněně vyděděn nebo nebyl, rozhodoval

soud a důkazní břemeno nesl ten, kdo měl povinný díl vydat. To přinášelo právní nejistotu do vztahů, protože nikdo nemohl přesně určit, jak soud konkrétní případ rozhodne. Dále to mohlo vést ke zneužívání tohoto institutu, neboť nebylo nikdy jasné, jak daný spor dopadne. V tomto je přesná formulace v NOZ přínosnější a vykazuje vysokou právní jistotu pro dědice.

2.4.4 Nepominutelný dědic a povinný díl

Pokud se podíváme na institut povinného dílu, tak ten v ABGB náležel nejen potomkům zůstavitele, ale také rodičům, kteří také tvořili soubor nepominutelných dědiců. Ovšem je nutné zmínit, že na základě principu reprezentace se také vnuci, resp. pravnucci mohli stát nepominutelnými dědici, když na ně přecházel nárok na povinný díl jejich předků. Zde se především kladlo na důraz, aby se rodiče zabezpečili stejně jako děti. Dětem náležel povinný díl ve výši $\frac{1}{2}$ zákonného podílu a rodičům $\frac{1}{3}$. V této úpravě došlo k rozšíření kvóty povinného dílu a nerozlišování potomků, přičemž v tomto směru šel NOZ opačně, když oproti předchozí úpravě k ponížení této kvóty a stále dochází k rozlišování potomků na zletilé a nezletilé. Rodiče, jako nepominutelné dědice pak NOZ nezná vůbec.

2.4 Komparace intestátní dědické posloupnosti na Slovensku s NOZ

Ačkoliv jsme po první světové válce byli se Slovenskem jednotný stát, nazývaný První republikou, tak právo platící na Československém území bylo rozpolcené. Na území Čech a Moravy platilo právo Rakouské, tedy ABGB, ve Slezsku krátce právo pruské a na Slovensku právo uherské. To bylo založeno na jiném základě, než právo rakouské, když stálo na právních obyčejích a vykládalo se za pomoci soudních rozhodnutí. Jedná se o obrovský rozdíl oproti úpravě v NOZ, neboť dnes je základem právo psané, kodifikované. Nutno podotknout, že tento stav trval až do roku 1950, kdy došlo k sjednocení práva na území Československa.

2.4.1 Dědická posloupnost

Stejně jako v dnešní úpravě nebyla intestátní dědická posloupnost mezi dědickými tituly na prvním místě, ale její čas přicházel za předpokladu, že zůstavitel neseřpsal závět', což je stejná koncepce, jako v NOZ. Stejně tak byla tato posloupnost označována jako

rodinná, kdy jednotliví dědicové byli odvozováni od příbuzenského vztahu k zůstaviteli. Rozdílem oproti ABGB i NOZ je to, že polorodý potomek měl dědické právo pouze po matce a jejich příbuzných. Jednalo se o omezení, které nemá v našem právním řádu opodstatnění. Rozdílem však dále bylo to, že manžel byl v druhé dědické skupině a žijeli, vylučoval rodiče zůstavitele. Toto je podobné s NOZ s tím rozdílem, že manžel nevyklučuje rodiče, ale dědí vedle nich ½ pozůstalosti. Dalším odlišným institutem bylo vdovské právo, které náleželo ženě, dokud nosila jméno zůstavitele. Stejně, jako v NOZ, tak i dle ABGB, mohl dědit nenarozený potomek. Tato praxe se v dědickém právu zakotvila a chránila nenarozený plod, jako by žil v době smrti zůstavitele.

Slovenská úprava také pojednávala o důvodech, které činily dědice nezpůsobilým, a tím ho vylučovaly z dědictví. Tato úprava je velice podobná naší platné úpravě a úpravě NOZ. Jednalo se o tyto shodné důvody:

- „*kto zabil zostaviteľa, alebo se o to pokúsil,*
- *kto záveť zostaviteľovu úmyslné zničil, zatajil alebo zpreneveril,*
- *kto prekazil, aby zostaviteľ mohol záveť učiniť alebo zmeniť“.*¹¹⁶

2.4.2 První dědická třída

V první dědické třídě nabývali pozůstalost zůstaviteli potomci rovným dílem. Jedná se opět o stejnou koncepci, jako je tomu v NOZ s vyloučením manžela. Na základě principu reprezentace pak docházelo, že mohli dědit vnuci zůstavitele, stejně jako je tomu v NOZ. Každý potomek se mohl stát výlučným dědicem.

2.4.3 Druhá dědická třída

Druhá dědická třída je koncipována stejně jako je tomu v NOZ. Dochází k dědění za předpokladu, že zůstavitel nemá potomky, kteří by dědili v první dědické třídě. Největším rozdílem však v této dědické třídě je to, že nedědí-li potomci zůstavitele, musíme začít rozdělovat pozůstalost na majetek větvený a získaný. Jedná o odlišnost, která nikdy neplatila na dnešním území České republiky a jednalo se o zvláštnost

---

¹¹⁶FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ A., *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi: so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o poyemkovej reforme*, 3. vydání, Bratislava 1935, s. 600, s., s. 432

Slovenského dědického práva, potažmo uherského práva. Na základě tohoto dělení nakonec mohlo docházet k absurdní situaci, kdy dědil vzdálený bratranec zůstavitele na úkor vlastní matky, neboť veškerý majetek byl větvený. Domnívám se, že se jednalo o starý a zkostnatělý systém, který měl vést k tomu, že se bude majetek držet v ruce rodu a nebude odčerpáván do jiné větve. Trochu výjimku v tomto tvrzení bylo právo manžela, který dědil v druhé dědické skupině získaný majetek a vylučoval tím zůstavitelovo rodiče. Nejsem si však jistý, že to přineslo kýžený efekt, neboť to mohlo vyvolávat nevraživost mezi rody a klesala tím i právní jistota.

2.4.4 Vdovské právo manžela

Oproti úpravě v NOZ, kde je manžel upraven v první dědické třídě, byl na Slovensku upraven v druhé dědické třídě, za předpokladu, že existoval získaný majetek a vedle toho stálo vdovské právo. To náleželo manželce zůstavitele do doby, než se znovu vdala. Do té doby měla pozůstalá manželka nárok, který jí umožňuje mít v držbě celou pozůstalost a používat z ní i částky, které jí nebyly dědictvím dány do držby. *(Např., byl-li dědicem zůstavitelovo potomek, tak vdova používala jeho zděděný majetek.)* To je opět v dnešním právu nemyslitelné, neboť by se jednalo o omezování vlastnictví, což je nepřijatelné. Sice existovalo určité omezení, ale i tak se domnívám, že šlo o značný zásah do vlastnictví potomkům.

2.4.5 Nepominutelný dědic a povinný díl

Nepominutelný dědic byl oproti úpravě v NOZ rozšířen o rodiče zůstavitele, stejně jako tomu bylo v ABGB. Potomek, který byl v posledním pořízení pominut, měl nárok na ½ toho, co by dostal, zemřel-li by zůstavitel bez posledního pořízení. Je zde vidět vyšší sociální citění, neboť v NOZ je opět rozlišován potomek na zletilého a nezletilého a dle toho mu náleží povinný díl. Rodič může také žádat svůj povinný díl za stejného předpokladu, jako potomek a také mu náleží ½ toho, co by zdědil, neučinil-li by zůstavitel poslední pořízení. Zde bych si dovolil tvrdit, že Slovenská úprava šla velice daleko, když povýšila rodiče do postavení potomka, čímž dala jednoznačně najevo, kdo tvoří zůstavitelovo rodinu a kdo je potřeba, aby byl zákonem chráněn před odlivem majetku jinam. Když se podíváme, jak je tento institut vnímán dnes, šlo by o významné omezení rozhodovací vůle zůstavitele.

2.4.6 Vydědění

Institut vydědění se v ABGB podobá dnešní úpravě NOZ, i když neupravuje z dnešního pohledu všechny důvody k vydědění. Již tenkrát se trestal *nemravný a marnotratný život a urážka rodiče*. Opět se zde ukazuje snaha o ochranu rodičů, aby po nich nemusel dědit potomek, který se k nim nechová dle zvyklostí a tehdejších společenských norem.

2.5 Komparace intestátní dědické posloupnosti dle středního občanského zákoníku s NOZ

Až střední občanský zákoník neboli zákon č. 141/1950 Sb., sjednotil dědické právo na celém území Československé republiky. Jednalo se o zákoník, který změnil dosavadní nazírání na dědické právo a který zapříčinil, že se dostalo dědické právo do úpadku. V porovnání s NOZ dochází k tomu, že dědickým titulem se zde stal především zákon, následovaný závětí. Jedná se o zásadní změnu, která změnila vnímání dědického práva jako svobodnou možnost zůstavitele si rozhodnout o svém majetku, jak je tomu např. v NOZ. V NOZ je zákon poslední možností, jak rozdělit pozůstalost, kdežto ve středním občanském zákoníku se hovořilo o spravedlnosti zákona. Celá tato změna souvisela se změnou společenských poměrů a nazírání na soukromé právo, které bylo v těchto letech potlačováno. Na základě toho, došlo i k terminologickým změnám, přičemž nejpodstatnější změnou bylo přejmenování dědických tříd, na dědické skupiny.

2.5.1 Dědická posloupnost

V středním občanském zákoníku jsou upraveny dvě dědické skupiny. Touto úpravou došlo k omezení rozsahu dědiců, kdy je změna v porovnání s NOZ velice výrazná. V NOZ došlo k rozšíření na šest dědických tříd z důvodu dlouhověkosti lidské generace a z důvodu toho, aby se rozšířila možnost přechodu dědictví na příbuzné a v minulosti tomu bylo podobně. Argumentem pro zúžení okruhu byla myšlenka, že vzdálenější příbuzní nemají mít nárok na pozůstalost, neboť se o to žádným způsobem nepříčinili. Fakticky to ale vedlo k tomu, že dědictví ve větší míře než v minulosti přecházelo na stát. V první dědické skupině nalezneme potomky zůstavitele a manžela. Poprvé se nám objevuje manžel v první dědické skupině. Od té doby se pojetí manžela v první dědické skupině ustálilo, a i v NOZ má zde své místo. Ještě ovšem není pojednáváno o

registrovaném partnerovi, což je z dnešního pohledu nemyslitelné, a proto by dnes nemohlo být něco takového uzákoněno. Stejně jako v NOZ i zde dědili v první dědické skupině dědici rovným dílem a byl zde upraven i princip reprezentace. Ten alespoň částečně rozšiřoval okruh dědiců.

Do druhé dědické skupiny pak jsou řazeni rodiče zůstavitele, manžel a spolužijící osoba, která je další novou osobou, která se v tomto zákoníku objevuje. V porovnání s druhou skupinou NOZ můžeme konstatovat, že se shodují. V tomto smyslu spatřuji posun k rozšíření dědiců i mimo rodinovou linii za významný a moderní počín, kopírující vývoj společnosti. Správně byly nastaveny podmínky, za kterých docházelo k nabytí pozůstalosti a bylo umožněno, aby dědil druh zůstavitele či dítě v pěstounské péči. V této skupině také nalezneme princip reprezentace, kdy bylo možné, aby fakticky dědili sourozenci zůstavitele. Tento princip reprezentace NOZ nemá, neboť sourozencům je vyhrazena třetí dědická třída.

Ačkoliv bylo na základě principu reprezentace umožněno, aby se rozšířil okruh dědiců, tak i přesto byl značně omezený oproti NOZ a vedl k tomu, že se majetek hromadil v rukou státu. Stejně postavení, jako v minulosti si zachovaly manželské, nemanželské a nově i osvojené děti. Ty měly stejný nárok na pozůstalost. Dále si zachoval stejné postavení *nasciturus*, který se tak mohl stát taktéž dědicem za stejných podmínek jako v minulosti a za stejných podmínek jako v NOZ.

Ostatní instituty, jaký je dědická nezpůsobilost, mají shodnou úpravu s NOZ. Jak už bylo výše sepsáno, jednalo se o strohou úpravu, upravující jen ty nejzákladnější vztahy, kdežto z dnešního pohledu je NOZ daleko komplexnější a ucelenějším zákoníkem.

2.6 Komparace intestátní dědické posloupnosti dle OZ s NOZ

2.6.1 Dědická posloupnost

Jako jedna z nejzajímavějších podkapitol této práce, se může jevit komparace stávající účinné úpravy intestátní dědické posloupnosti v OZ s novou platnou úpravou v NOZ. Jelikož naše platná úprava je změněna oproti původní na základě mnoha novel, neodpovídá struktura zákoníku současné společnosti, což je prvotní rozdíl oproti úpravě v NOZ. Ta už je systematicky vytvořena přesně dle současných názorů a potřeb

společnosti. Nová úprava opět změnila terminologii a z dědické skupiny se změnilo zpět na dědické třídy, čímž se terminologie vrátila k úpravě ABGB, která jako poslední třídy obsahovala. V NOZ se na první místo v dědických důvodech vrátila závěť, nově následována dědickým odkazem a poté až zákonem. Je pravda, že i současná platná úprava preferuje testamentární dědickou posloupnost před intestátní, ale její formální řazení v zákoníku tomuto dělení neodpovídá, neboť je řazena před testamentární posloupnost.

Největší změny poznamenalo intestátní dědické právo v rozšíření okruhu dědiců, když došlo k rozšíření dědických tříd. První čtyři dědické třídy zůstaly zachovány, s výjimkou, že ze čtvrté dědické třídy zmizel princip reprezentace a přibyly k nim dvě nové. V tom je spatřován největší přínos NOZ oproti stávající úpravě, protože na základě zvětšující se délky života a turbulentnosti doby dochází k tomu, že mladí lidé umírají častěji než v minulosti a naopak staří lidé se dožívají dlouhověkosti. Smyslem tohoto rozšíření je finanční zabezpečení z majetku zemřelých příbuzných. Zároveň se jedná o další omezení odúmrti, což je taky správné z pohledu soukromého práva a vlastnictví.

Jednou z kosmetických úprav dědických tříd bylo to, že z jejich ustanovení zmizel pojem partner (myšleno registrovaný partner) a že nedochází ve čtvrté dědické třídě k principu reprezentace. Tento pojem byl nahrazen ustanovením § 3020, kde se uvádí, že:

„Ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů“,

čímž se odstranila na první pohled pro společnost palčivá otázka registrovaného partnerství, se zachováním veškerých vydobytých práv této skupině lidí.

2.6.2 Nepominutelný dědic a povinný díl

Další významná změna nastala u toho institutu, když došlo oproti stávající platné úpravě, k ponížení povinného dílu, tedy toho co dostane nepominutelný dědic, nebude-li na něj v závěti pamatováno. Opět sice rozdělujeme zletilého a nezletilého potomka a to z důvodu, že nezletilý potomek zaslouží vyšší ochranu a jelikož by mu mělo být umožněno studovat nebo se soustavně připravovat na budoucí povolání, má k tomu také

příspěvek majetek z povinného dílu. Jelikož se jedná o rozporuplnou otázku, není veřejností jednoznačně přijímána, neboť se domnívám, že převažuje pocit, aby si s vlastnictvím nakládal zůstavitel za svého života, jak chce. Myslím si, že vhodné ponížení částek, které nepominutelný dědici obdrží. Částky se snížili u nezletilého potomka z celého podílu na $\frac{3}{4}$ podílu, který by jinak obdržel a zletilého potomka z $\frac{1}{2}$ na $\frac{1}{4}$. Zároveň došlo k zpřesnění způsobu, jakým se musí povinný díl nepominutelnému dědici vyplatit, což současná platná úprava neobsahuje.

Závěrečné shrnutí změn

V této práci jsem popsal jednotlivá vývojová období, kterými si intestátní dědická posloupnost prošla a které platily na našem území. V prvních ustanoveních práce nalezneme dědické úpravy, které platily na našem území před založením První republiky v roce 1918. V této době se právo vyvíjelo pomalu, docházelo ke změnám v chápání různých pojmů a vznikaly nové instituty, které známe dodnes. Ve středověkém dědickém právu došlo především k posunu chápání ženy jako dědičky. Nejen, že mohla nastupovat na místo dědičky, ale zároveň bylo možné, aby i po ní mohl někdo dědit. Právě zrovnoprávnění muže a ženy a jejich práv bylo v této době velice významnou změnou. Dále došlo ve středověku k rozšíření okruhu dědiců a omezení královské, resp. panovníkovi, odúmrti.

Největší změnu své doby však přinesl Všeobecný občanský zákoník rakouský, který v celém Předlitavsku zavedl jednotný právní řád ve významném kodexu z roku 1811, který upravoval celé soukromé právo, dědické nevyjímaje. Poprvé zde došlo k jednoznačnému vymezení dědiců do dědických tříd, a byl upraven postup nabývání dědictví nejprve descendenty (potomky), následně ascendenty (předky). Zároveň se zde objevuje možnost nabytí dědictví manželem, který sice není zakomponován do jednotlivých dědických tříd, ale přísluší mu určitá zákonná kvóta. Jedná se o důležitou změnu v chápání manžela v rámci rodinných vztahů, neboť se mu v minulosti nedostávalo této možnosti.

Následná kapitola dává přehled o rozdílné úpravě, která platila v době První republiky v Čechách a na Slovensku. Na základě recepčních norem bylo převzato právo, které platilo na daném území před vznikem samostatného Československa. Byl to odlišný systém, když nebyl upraven v psaných zákonech a byl v některých segmentech odlišný od úpravy v ABGB. Pro lepší pochopení některých odlišností poslouží názorné příklady, které jsou v textu zakomponovány.

V období od roku 1950 do roku 1991 bylo dědické právo upraveno ve dvou občanských zákonících, které ovšem výrazně dědické právo omezily. Bylo to zapříčiněno vývojem společnosti a snahou o utlumení soukromého práva. Dědické třídy se přejmenovaly na skupiny a zúžily se na dvě, resp. zákonem č. 40/1964 Sb. v původním znění, na tři. Až novela v roce 1991, resp. zákon č. 509/1991 Sb., přinesl rozšíření dědických skupin na

současný počet. Zároveň došlo k nárůstu důležitosti tohoto právního odvětví. V poslední podkapitole, upravující jednotlivé nejdůležitější úpravy dědického práva, nalezneme intestátní dědickou posloupnost podle nového, již platného občanského zákoníku. Tento zákon mění systematiku dědického práva, protože ho nejen dost významně rozšiřuje, když nově upravuje v intestátní dědické posloupnosti dvě dědické třídy, ale zároveň se terminologicky vrací k úpravě z roku 1811, tedy k ABGB.

V poslední kapitole dochází ke srovnání jednotlivých období s úpravou v novém občanském zákoníku a předchozích úprav. Zde se čtenář dozví o nejvýznamnějších rozdílech, které intestátní dědické právo v jeho vývoji provázely. Domnívám se, že se jedná o důležitou kapitolu, která by měla čtenáři přinést komplexní ucelení změn a zároveň by měla dosáhnout toho, že se čtenář zamyslí nad tím, jak se dědické právo v historii vyvíjelo.

Resumé

This diploma thesis compares intestate hereditary succession legal regulations included in current Civil Code, Act No. 89/2012 with previous legal regulations which were in force in the Czech Republic. Development of this legislative has been various. For instance, the legal regulation in the general Austrian civil code (referred to as "ABGB") was relatively widely commented. However, it was limited significantly at the time of the middle code. The changes of this institute in time offer the reader a mirror of society in which he lives, or lived.

The thesis is divided in 9 chapters. In fact, particular legal regulations which came in force or influenced our legal regulations are described logically. The first chapter deals with intestate hereditary succession in Roman law which served as a foundation for successive codes of laws, especially Austrian ABGB. Particular systems are described in this part upon which hereditary succession was applied, especially parental system - the inheritance passes to the testator's descendants, and gradual system - the inheritance passes to testator's predecessors.

Next chapter deals with development of the intestate hereditary succession in the Middle Ages. In this part I describe the most significant legal relics which changed the perception of the hereditary succession, especially in the sense of application of the hereditary succession on women as the testator's daughters at first and, subsequently, more distant relatives. The importance of this fact was that those legal regulations restricted the monarch's legal claim on the inheritance. At that time, the legal regulation was relatively shattered. However, unification was reached with ABGB publication effective in our country within Austria-Hungary. It is necessary to mention the fact that Hungarian legislative was in force in Slovakia at that time. It is important that inversion of those laws into the first legal regulations of the first republic was made in the form of Act No. 11/1918.

ABGB is considered being a significant code of laws that modified the law of inheritance and included all modern institutions which known nowadays. It is important to point out that it was an inspiration, just as many other codes of laws, for creators of new legal regulations of the civil law. Other codes of laws that I mention in the thesis are the middle code of law from 1950 and current effective civil code of laws from

1964. Both of these codes of laws present restrictions in the hereditary succession, on the other hand, intestate succession is pointed out and focused on. We can also notice that even intestate succession has changed introducing restrictions - just closest relatives inherit. This situation clearly demonstrates the legal status effective here. Last chapter describes adjustments that have been carried out to intestate succession in the new civil code of laws. The most important chapter is the one comparing particular hereditary adjustments with the adjustment in the new civil code stressing the most significant changes which have been made in this branch of legislative.

The aim of the thesis is to introduce the reader into the picture of development in the hereditary succession. In fact, it offers a comprehensive summary of particular changes so that the reader is able to assess the development of the private law, considering the hereditary law as a mirror of the private law.

Použité zdroje a literatura

Literatura

1. ŠVESTKA, J, ed. a DVOŘÁK, J, ed. *Občanské právo hmotné. 3, díl 4–6., Rodinné právo – Autorské a patentové právo – Dědické právo. 5., jubilejní aktualiz. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2009. 306 s. ISBN 978-80-7357-465-9.
2. KNAPP, V. a kol., *Dědické právo*, sv. 3, 2.vyd., Praha: Orbis, 1955
3. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo*, 3. vydání. Praha: Linde, 2007. 351 s. ISBN 978-80-7201-674-7
4. PLANK, K., *Dědické právo*, 1. vydání, Bratislava: Právnický ústav ministerstva spravodlivosti, 1954
5. SVOBODA, E., *Dědické právo*, sv. 3, Praha: Cs. kompas, 1946
6. TILSCH, E., *Dědické právo rakouské se stanoviskem srovnávací vědy právní*, Praha: Bursík a Kohout, 1905
7. FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ A., *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi: so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o poyemkovej reforme*, 3. vydání, Bratislava 1935, s. 600, ISBN 8096765345, 9788096765348
8. *Práva městská království českého a markrabství moravského spolu s krátkou jejich summou* / PAVEL KRYSŤYAN Z KOLDÍNA; Upr. Josef Jireček. -- 5. vyd.. -- Praha: Spolek českých právníků Všehrd, 1876. -- 32, 511 s.
9. *Zákon dvanácti desek (Lex duodecim tabularum)*. Edice a český překlad Michal Skřejpek in: *Texty ke studiu římského práva*. Orac: Praha 2001.
10. BÍLEK, Petr ŠEŠINA, Martin: *Dědické právo v předpisech let 1925-2001* /1. vyd.. Praha: 2001. ISBN 80-7179-590-9.
11. VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel a KNOLL, Vilém. *České právní dějiny. 2., upr. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8.

12. ROUČEK, František, ed. a SEDLÁČEK, Jaromír, ed. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl. 3., §§ 531-858.* Praha: ASPI Publishing, ©2002. 680 s. Komentáře velkých zákonů Československých; sv. 1. ISBN 80-85963-74-4., s 323-327
13. ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník: komentář.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7179-108-6.
14. SCHELLE, Karel a TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů.* Ostrava: Key Publishing, 2012. 1019 s. Právo. ISBN 978-80-7418-146-7.
15. DVOŘÁK, Jan a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. 687 s. ISBN 978-80-7357-753-7.

Články

1. KNOLL, V. *Intestátní dědická posloupnost a odúmrt' v českém středověkém právu zemském.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 128-142. ISBN: 978-80-7380-354-4
2. ETTLER, J. *Vývoj intestátní dědické posloupnosti v českých zemích,* Karlovarská právní revue 2009, č. 2, s. 18-23. ISSN 1801-2193.
3. SCHELLE K. *K pojetí testamentární posloupnosti ve všeobecném občanském zákoníku.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 206-213. ISBN: 978-80-7380-354-4
4. SÝKORA A. *Proměny zemského dědického práva po roce 1627.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 251-262. ISBN: 978-80-7380-354-4
5. FRÜHAUF V., *O staročeském dědickém právu,* Praha 1862, časopis Právník, Tiskem a nákladem Antonína Renná 1863

Zákony

1. ABGB, Všeobecný občanský zákoník rakouský z roku 1811
2. Zákon číslo 141/1950 Sb., ve znění posledních předpisů
3. Zákon číslo 40/1964 Sb., v původním znění
4. Zákon číslo 40/1964 Sb., ve znění posledních předpisů
5. Zákon číslo 89/2012 Sb., v původním znění
6. Zákon č. 403/1990 Sb., ve znění posledních předpisů

Elektronické zdroje

1. **Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb.**, Portál justice.cz [online] [21. 10. 2012], dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf
2. **Zákon Dvanácti Desek** [online][13. 2. 2013], dostupné z: http://www.constitution.org/sps/sps01_1.htm

Judikatura

1. rozhodnutí lidového soudu civilního v Praze z 19. října 1959, 5 C 185/59, ve sbírce pod číslem 34/1969 Jo.
2. rozhodnutí krajského soudu v Plzni ze dne 9. března 1967, 5 Co 54/67, ve sbírce pod číslem 12/1968 Jo
3. rozhodnutí krajského soudu v Praze z 19. 2. 1952, 21 Ok 44/52, ve sbírce pod číslem 86/1952
4. rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu z 28. 3. 1952, Cz 87/52, ve sbírce pod číslem 99/1952
5. rozhodnutí krajského soudu v Českých Budějovicích z 3. 3. 1954, Co 9/54, ve sbírce pod číslem 19/1955
6. rozhodnutí nejvyššího soudu v Brně Sou R NS č. 895 – NS sp. Zn Cdo 132/2001

Přílohy

- I. příloha č. 1 – Diagram dědické posloupnosti po roce 1627¹¹⁷
- II. příloha č. 2 – Diagram dědické posloupnosti po roce 1497¹¹⁸
- III. příloha č. 3 – Strom krevnosti¹¹⁹
- IV. příloha č. 4 – 5. dědická třída dle NOZ
- V. příloha č. 5 – 6. dědická třída – I. část dle NOZ
- VI. příloha č. 5 – 6. dědická třída – II. část dle NOZ

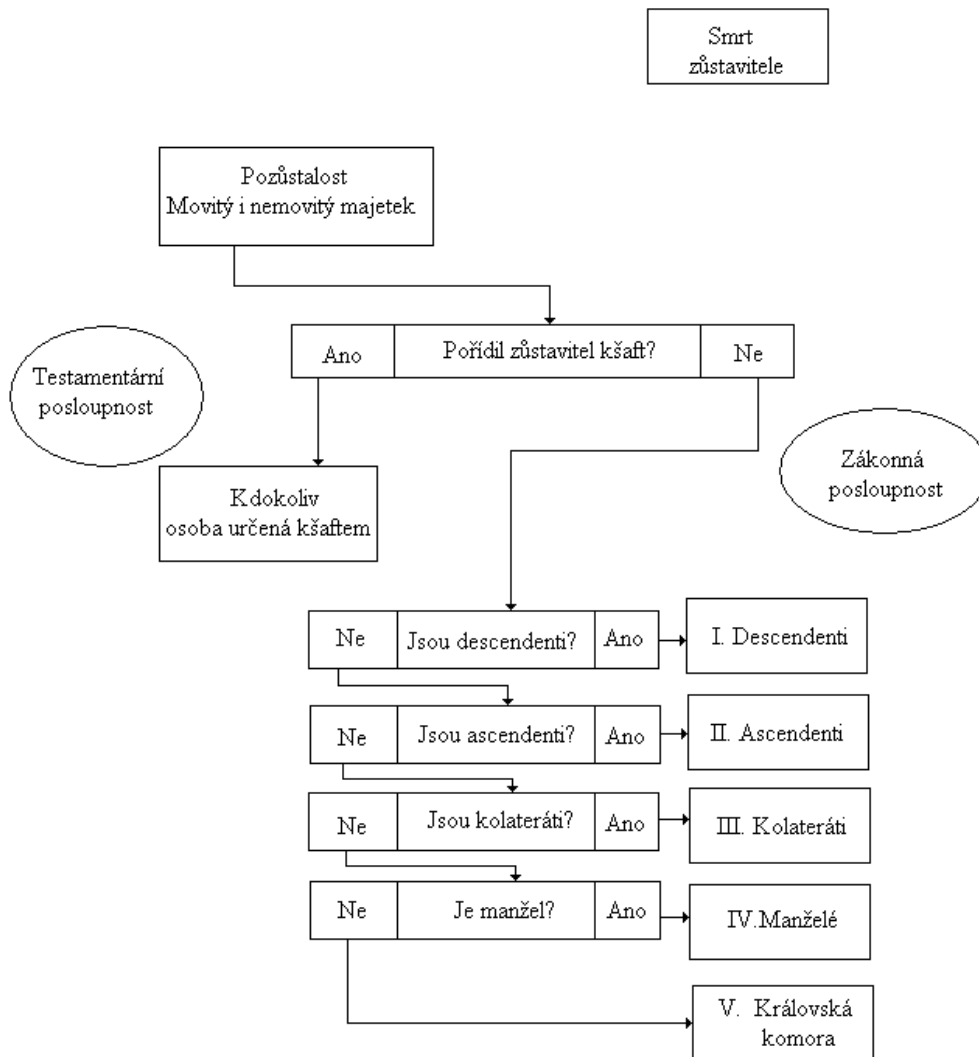
---

¹¹⁷ SÝKORA, Antonín. *Proměny zemského dědického práva po roce 1627*. In: *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011: kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011., s. 255

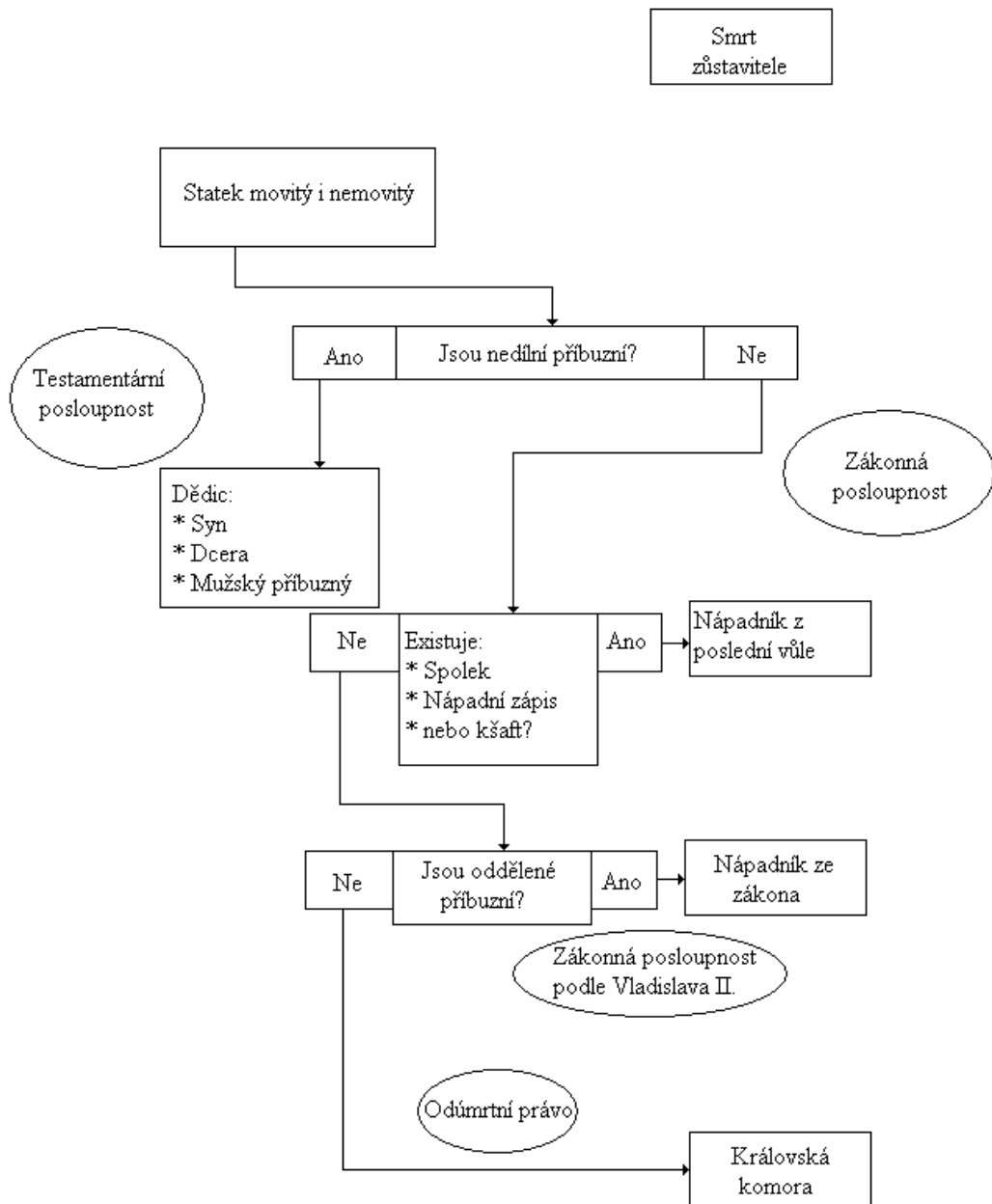
¹¹⁸ SÝKORA, Antonín. *Proměny zemského dědického práva po roce 1627*. In: *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2011: kodifikační geneze soukromého práva a její myšlenkové zázemí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011., s. 254

¹¹⁹ PAVEL KRÝSTYAN Z KOLDÍNA; Upr. Josef Jireček, *Práva městská království českého*, s. 179

I. - Diagram dědické posloupnosti po roce 1627

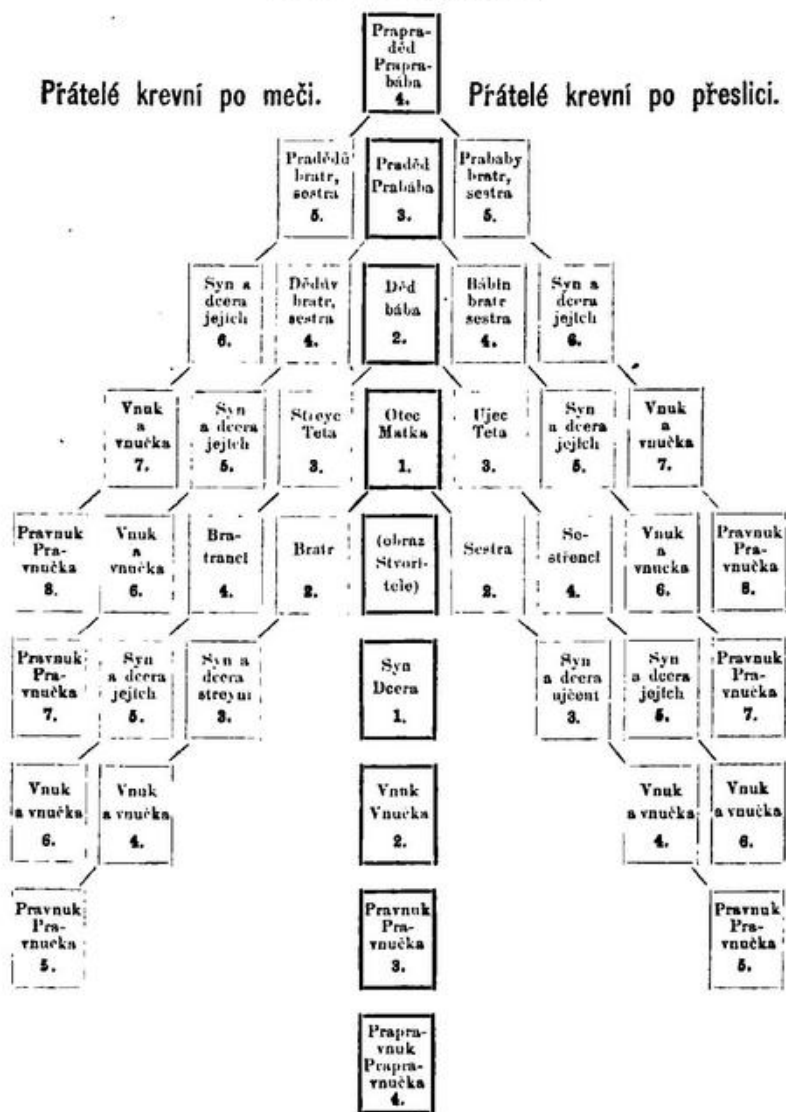
II. Dědická posloupnost po roce 1497

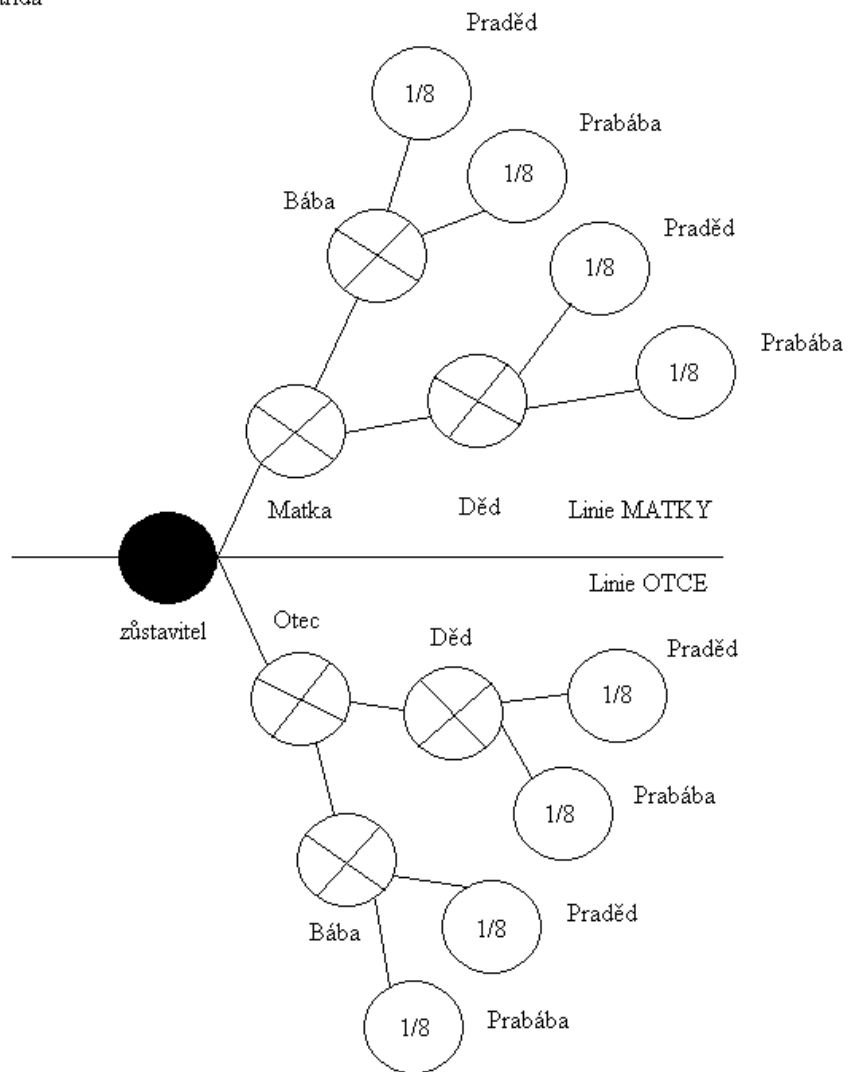
STROM KREVNOSTI

aneb přirozeného přátelství krevního.

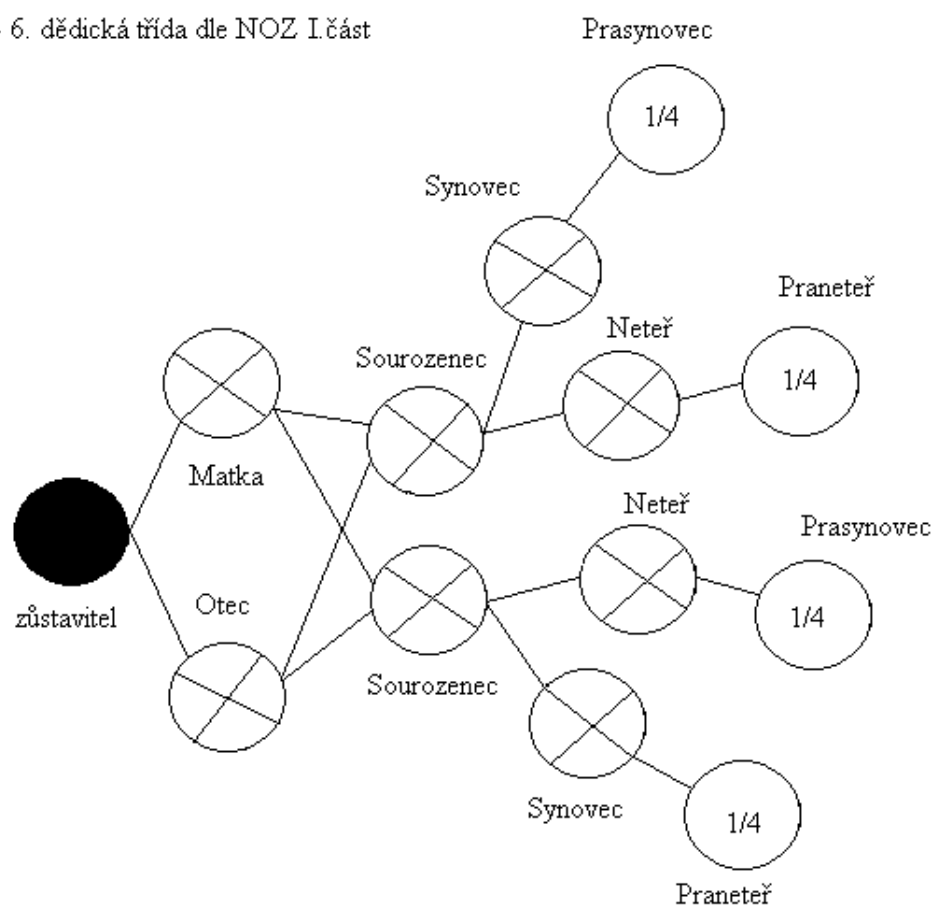
Léta Páně 1579 (1701).

IV. - 5. dědická třída

V. - 6. dědická třída dle NOZ I část

VI - 6. dědická třída - II část

